

Каленик

ИЗДАЊЕ
ШУМАДИЈСКЕ
ЕПАРХИЈЕ

2002
4

КРАГУЈЕВАЦ, 1. СЕПТЕМБАР 2002.

УСТОЛИЧЕЊЕ ВЛАДИКЕ ШУМАДИЈСКОГ ЈОВАНА

Фотографије: П. Циле Михајловић, Г. Вељковић и Б. Величковић

Првог дана септембра 2002. године у Саборном храму Успенија Пресвете Богородице у Крагујевцу устоличен трећи шумадијски владика - Његово преосвештенство Г. Јован (Младеновић)

НОВИ ВЛАДИКА ИЗ СВЕТЕ СТУДЕНИЦЕ У ШУМАДИЈУ ДОНОСИ ЉУБАВ, ВЕРУ, ДОБРОТУ И МИЛОСРЂЕ

Шумадија и Крагујевац дан увођења у трон епископа шумадијских владике Јована учинили су историјским: овај милитвени чин и евхаристијско сабрање увеличани су свечарском атмосфером у граду, учешћем више стотина свештеника, монаха и монахиња са петнаест архијереја, доласком многих угледника нашег јавног и културног живота, владичиних рођака и сарадника, као и неколико хиљада верника из свих парохија Шумадијске епархије. Његово преосвештенство епископ зворничко - тузлански Г. Василије, досадашњи администратор, новом владици пожелео је да архијериску службу врши настављајући велико дело досадашњих шумадијских архијереја - владике Валеријана и владике Саве. Преосвећени владика Јован, у приступној беседи, између осталог, рекао је: "Трудићу се да народу Божијем, у овој, од сада мојој новој кући, сведочим не само речју већ и животом својим, да је Господ распети и вакссли Спаситељ наш, Господ и господар времена, историје и нас. Трудићу се да сведочим себи и другима да је наш ближњи радост наша и рај наш, јер Свети оци кажу: Ко види брата свога, тај види и Бога. Зато је епископ, по речима св. Јована Златоустог, дужан да свима служи и носи терет свих, а у Цркви величина се стиче онолико колико служимо другим." Свечани ручак поводом устоличења новог шумадијског епископа за неколико стотина званица у хотелу Шумарице, био је прилика да архијереји, свештеници, министри, градоначелник Крагујевца, научни и културни радници, честитaju владици Јовану почетак архијериске службе у Шумадијској епархији

Године и дани који су протекли од 20. јула 1947. године, када је устоличен први шумадијски епископ - владика Валеријан, до 1. септембра 2002. године - дана увођења у трон трећег епископа шумадијског - Преосвећеног владике Јована, биће измерени Господњим мерилима. Нама људима, у историјском контексту, видљиве су знатне разлике садашњег и чина од пре пола века: тада је епископ непријатељски дочекан од представника власти који су све чинили да народу ускрате проповедање Божанске науке, док су се данас сви у Шумадији и Крагујевцу старали да онога који иде у Господње име

пригрле отворена срца. На дан устоличења блаженопочившег владике Валеријана, Крагујевчанима је наређено да напусте град, неко је одведен да прокопава Лепеницу, неко на њиву, деца у Шумарице, безбожници су инцидентом ометали владичину приступну беседу. Да ли они који памте те за Цркву најтеже дане могу да поверију да су званичници Крагујевца равноправно са епархијским властима и свештенством учинили све да дочек новог архијереја у правом смислу речи буде историјски догађај, да поверију да је свакодневни живот града био подређен служби Божијој током које је устоличен владика Јован?

ЊЕГОВО ПРЕОСВЕШТЕНСТВО Г. ЈОВАН (МЛАДЕНОВИЋ) ЕПИСКОП ШУМАДИЈСКИ (2002)

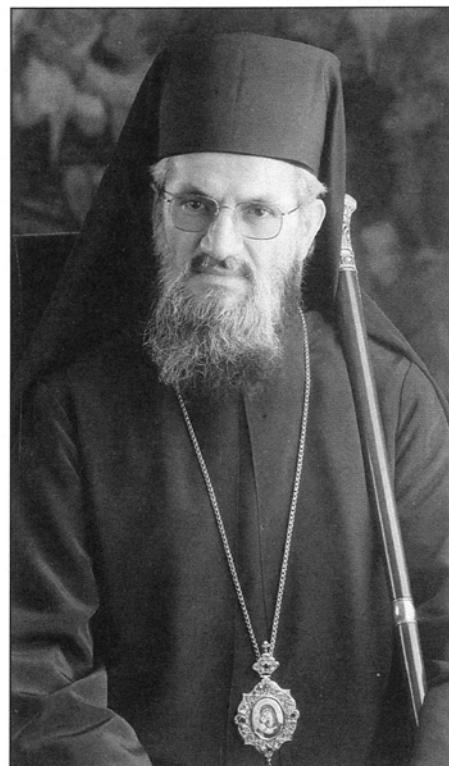
Јован Младеновић, рођен је 11. септембра 1950. године у селу Добрачи код Ариља од оца Радојка и мајке Стане, рођене Караклајић. У родном селу завршио је основну школу. Са једанаест година одлази у оближњи Светоарханђелски манастир Клисуру у којем остаје девет месеци као манастирски ћак - искушеник.

Децембра 1963. године прелази у манастир Студеницу где ће остати пуних тридесет година, прошавши сва искушеничка послушања и монашке чинове - до епископског. Узрастао је поред моштију светитеља студеничких - Симеона Мироточивог, Симона монаха, нашег Првовенчаног краља, Анастасије српске. Напајао се мудрошћу и смиреношћу тако угледних духовника као што су били отац Јулијан (Кнезевић) и отац Симеон (Василијевић).

Од 1967. до 1969. похађа прву послератну Монашку школу СПЦ у манастиру Острогу коју завршава са одличним успехом. Затим одлази на одслужење војног рока у Випаву, у Словенији.

У манастиру Студеници 24. априла 1971. године прима монашки постриг. Сутрадан, 25. априла, од стране епископа жичког др Василија (Костића) бива рукопложен у чин ћакона и постављен за сабрата манастира Студенице.

Јерођакон Јован, по благослову владике Василија, 1971. године уписује се у петоразредну Богословију Светог Саве у Београду, коју као приватни ученик завршава 1974. године са одличним успехом. Током богословског школовања, епископ др Василије жички рукоположио га је 25. јула 1973. године у манастиру Студеници у чин јеромонаха - презвитера.

На Богословском факултету СПЦ студира од 1976. године. Дипломирао је 1980. године. У међувремену био је намесник - заменик игуману студеничком протосинђелу Симеону (Василијевићу).

Трон игумана студеничких преузима 25. јула 1980. године од архимандрита Јулијана (Кнезевића). Одлуку о томе донео је епископ жички Стефан (Боца) након једногласног предлога чланова манастирског братства. За синђела произведен је 1983., за протосинђела 1986., архимандрит постаје 1989. године. Игуман студенички био је пуних 13 година, све до избора за епископа.

Свети архијерејски сабор, на редовном заседању 1993. године, 25. маја, бира га за епископа тетовског, са свим правима и дужностима е-

пархијског архијереја за епархије у бившој Републици Македонији и за викара српског патријарха. Епископску хиротонију извршио је 25. јула 1993. године у манастиру Студеници Његова светост патријарх српски Г. Павле уз учешће 24 епископа.

Епископа тетовског Јована Свети архијерејски сабор СПЦ на редовном заседању 1994. године бира за епископа западноамеричког. На тој дужности налазио се осам година, до 2002. године, када је на редовном заседању Светог архијерејског сабора изабран за епископа шумадијског.

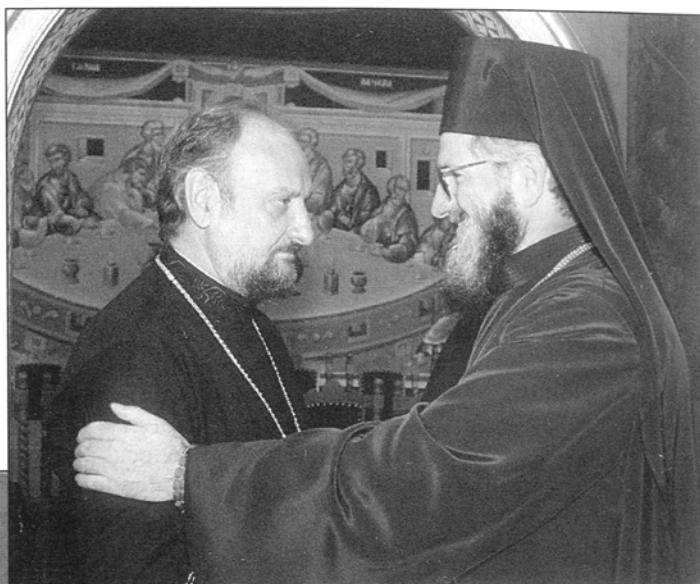
Као студенички игуман, данашњи шумадијски владика, нарочито се истакао организујући прославу осамстогодишњице манастира Студенице. Молитвене свечаности поводом овог јубилеја увериле су велики део српског народа да му је једини пут у враћању својим коренима - мајци Цркви. Тада почину пуцати обручни комунизам у Југославији, а наш народ на Косову схвати да му предстоји дуга борба за крст часни и слободну златну.

Као епископ западноамерички, владика Јован основао је девет нових парохија и обновио и изградио цркве у Мораги, Лос Анђелесу, Џексону, Јуину... Под своју јурисдикцију примио је угледне манастире Св. Германа Аљаског у Платини и Св. Пајсија Величковског у Аризони који су данас велико светило Православља. Поред врло плодне издавачке делатности ових манастира, старао се о објављивању *Пролога* владике Николаја на енглеском језику. Његовом заслугом установљени су епархијски радио и врло успешна електронска презентација црквених догађаја Епархије западноамеричке. ■

Ето, Господ се постарао да у овом чину учествује хиљаде људи који су довезени десетинама аутобуса са приоритетом у саобраћају, да се путем мобилне електронике Света литургија може пратити у ужем центру града, да министри, старешина краљевског дома и генерали имају почасно место у цркви и за трпезом љубави, да честитку новом епископу пошаље шеф државе, да устоличење прате новинари из тридесетак редакција... А колико су владика Валеријан и владика Сава, који су се по свему одликовали у нашем епископату двадесетог века, уз помоћ вредних свештеника, смерних монаха и монахиња, благочестивог народа, унапредили за педесет пет година црквени живот, сведоче десетине и десетине нових цркава, двадесет потпуно сређених манастира, многи модерно опремљени парохијски домови и црквене сале, угледна богословија у Крагујевцу, развијена харитативна мисија, на широм простору запажена издавачка делатност...

Од почетка лета, када је Свети архијерејски синод наше Цркве устоличење новоизабраног епископа шумадијског, до тада западноамеричког, Преосвећеног Г. Јована (Младеновића), заказао за 1. септембар, и свештенство - на челу са администратором, владиком зворничко - тузланским Г. Василијем, и верни народ са часницима епархијских и парохијских органа - на челу са Г. Радишом Пљакићем, потпредседником Епархијског савета, започели су припреме да дан када ће Шумадијска епархија добити трећег архијереја, буде достојан свих оних Богу угодних дела из полуековне епархијске историје. Као што је последњих неколико година постао добар обичај, и ову црквену свечаност здушно су помогле градске власти са свим

својим институцијама, нека предузећа, добронамерни појединци. Импоновало је и велико интересовање јавности за овај догађај.

Добри обичаји наше Цркве налажу да се новоизабрани епископ до нове катедре допрати достојанствено, односно да се дочека са поштовањем и љубављу. У том смислу је Преосвећени Г. Василије, који је Епархијом шумадијском администрацирао од смрти блаженопочившег владике Саве, у Крагујевац допутовао дан уочи устоличења новог епископа. А у недељу ујутро, 1. септембра, у Београд, да владику Јовану допрате у Крагујевац, резиденцију првих митрополита ослобођене Србије - Мелентија и Петра - стигла

је делегација шумадијских свештеника који ће новом владици бити први сарадници. У пратњу су се на домак града укључили и представници државних органа.

Дочек у Владичанском двору, испред Саборне Светоупенске цркве, тешко је описати речима, али видело

ПАВАЕ БОЖЈОМ МИЛОСТЮ

**ПРАВОСЛАВНИ АРХИЕПИСКОП ПЕЋКИ,
МИТРОПОЛИТ БЕОГРАДСКО-КАРЛОВАЧКИ
И ПАТРИЈАРХ СРПСКИ**

изабрао је Његово Преосвештенство Епископа западноамеричког Господина Јована за Епископа Богом џуване Епархије Шумадијске.

Објављујемо овом Нашом Граматом, снабдевеном печатом и потписима Нашијим и члановима Светог архијерјског синода, да Његово Преосвештенство Епископ Господин Јован има по благодати Духа Светога сва права учења, свештенодјество-вања и духовног управљања, која

му по свештеним ћанонима припадају, па позивамо све свештенство и све верне поименуте Епархије шумадијске да Преосвећеног Епископа Господина Јована слушају као добра деца свога родитеља, као ученици свог учитеља и пастира, да својом љубављу и сарадњом, а нарочито молитвом Свештишћем за њега, допринесу да он са успехом обавља своју узвишену службу у славу Божију и за спасење своје пастире, а на корист наше Православне цркве и српског народа. ■

**ДАНО У ПАТРИЈАРШИЈИ
СРПСКОЈ У БЕОГРАДУ
ДАНА 7. јуна/25. маја 2002,
БРОЈ 1789/ЗАП. 784**

Са Светим архијерејским синодом Српске православне цркве - часном свештенству и монашту и богољубивој пастири Богом чуване Епархије шумадијске: благодат и мир од Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа, а од смртности своје шаље патријарашки благослов и по-зарав.

У стајном старању за Цркву Божју, а по праву и прејемству на-сећеном од Господа и Пастиреначаника нашега Исуса Христа и светих апостола, руковођством духа Светога, Свети архијерејски сабор Српске православне цркве - у седници својој од 31/18. маја 2002. године, под Абр. 79/зап. 139 - сагласно прописима светих ћанона,

се, узбуђени су били сви. Показују то и снимци наших фоторепортера.

Колико је овај чин значајан за нашу помесну Цркву, сведочи и чињеница да је Свету архијерејску литургију на којој је у трон епископа шумадијских уведен владика Јован, служило осам архијереја (Г. Јован, епископ шумадијски, Г. др Амфилохије, митрополит црногорско - приморски, Г. Иринеј, епископ нишки, Г. др Артемије, епископ рашко - призренски, Г. Паҳомије, епископ врањски, епископ др Игњатије, епископ браничевски, Г. др Атанасије, умировљени захумско - херцеговачки епископ, Г. Јован, митрополит велешки, гост из Македоније), уз учешће и Г. Лукијана, новоизабраног епископа будимског, Г. Георгија, епископа канадског, Г. Хризостома, епископа банатског, Г. др Иринеја, епископа бачког, Г. Доситеја, епископа британско - скандинавског. Током дана у Крагујевац је стигао и Г. Јоаникије, епископ будимљанско - никшићки. Гост је био и римокатолички надбискуп београдски Г. С. Хочевар. Саслуживало је готово педесет свештеника, свештеномонаха, ђакона. Помагали су и многобројни чтечеви, та благоче-

стива деца која ће генерацијама које долазе преносити сведочанство о торженствености овог историјског догађаја. У храму су, поред престолонаследника Александра Кађорђевића и његовог сина принца Филипа, министара Миловановића и Шијаковића, градоначелника Крагујевца г. В. Рајковића и његових сарадника, представника САНУ и Матице српске, почасно место имали монаси и монахиње, како из Шумадијске епархије, тако и из других угледних манастира, што је доказ да нови шумадијски епископ ужива велико поштовање међу нашим монаштвом.

Након што је, на крају Свете литургије, високопречасниprotoјереј Милован Антонијевић, архијерејски заменик, прочитao патријарашку грамату о избору и устоличењу епископа западноамеричког Г. Јована (Младеновића) за епископа шумадијског, учесницима ове молитвене свечаности обратио се Његово преосвештенство епископ зворничко - тузлански Г. Василије, чувар шумадијског епископског трона од упокојења блажено-почившег владике Саве. ■

БЕСЕДА ВЛАДИКЕ ЗВОРНИЧКО - ТУЗЛАНСКОГ Г. ВАСИЛИЈА ПРИЛИКОМ УВОЂЕЊА У ТРОН ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ Г. ЈОВАНА

Данас је над мајком Србијом небо широко отворено и небо је ближе земљи, а земља небу. Дочекали смо радосни тренутак да после пресељења у вечност блажене успомене владике Саве Вуковића, мудрога и угледног архијереја наше Цркве, да на трон Богом чуване Епархије шумадијске буде изабран Његово преосвештенство Г. Јован, досадашњи епископ западноамерички. Тако да се свјетлија свјетлост Твоја пред људима, да видјеши добра дјела твоја, прославе Оца нашега који је на небесима. То је животно вјеровање, то је основно начело архијерејског служења, јер архијереји и пастири Свете цркве морају у свemu да буду огледало благочестивом вјерном народу кога предводе и кога приводе, преко јединства Цркве на земљи, у вјечну цркву на небесима.

Данас је ретко радостан дан за Шумадију, за град Крагујевац, за катедрални храм овога града, за преподобно монаштво, часно свештенство и благочестиви вјерни народ ове епархије. Божије провиђење је хтјело да ова епархија добије архијереја који је растао под сводовима свете Студенице и светога Василија Остршкога где је, стичући своја духовна и интелектуална сазнања, стицао оно што је много важније од тога: страх Божији и снагу вјере у помоћ благог Господа. Преосвештењи владика Јован испред ћивота преподобног Симона у Студеници учио је слова духовности и духовнога живота. Бави се проучавањем литургије као предмета, али изнад свега живи литургијом преко евхаристијске жртве која је центар хришћанскога живота и смисао нашега живота на овоме свјету - преко сједињења са тјелом и крвљу Спаситеља нашега Исуса Христа. Владика Јован зналац је многих језика и вјерујем, благочестиви народе, да ћете слушати његов глас као доброга пастира и једним срцем и једним устима казати - такав нам подобает.

Владика Јован је син мајке Србије и вјерујемо да ће се преко његове личности уклонити све оне препреке и странпутице које су понекад пред нама, чак и пред нама слугами Божијег олтара, када нас поједини дијеле према простору одакле потичемо, заборављајући да је православнима Србима један јединствени корјен животнога стабла у мајци Србији, у Шумадији. Заборављају да сви ми који не живимо овде своје национално-духовно биће градимо уживајући скокове тога корјена и стабла.

Ваше преосвештенство, долазите међу народ који се Бога боји и људи

слушно. Долазите у полупразне и популусте манастире, али вјерујем да ћете, као монахи који је цјelogа себе посветио служењу Богу и Светој цркви нашој, воскрснути монашки живот ва-шим трудом и показивањем љубави према монаштву. Православља без монаштва нема.

Желим вам и Богу се молим да наставите тамо где су стали ваши предходници на овој катедри. Мудри и изнад свега побожни владика Валеријан. Тамо где је стао блажене успомене владика Сава, човјек који је цјелокупну своју личност предао Светој цркви

стиди, долазите међу народ који вам није непознат. Долазите међу свештенство које ће вам бити одано и по-

нашој. Желим и Богу се молим да у свemu и надаље будете архијереј, со земљи, свјетлост свјету, да горите као свијећа у тами око које ће се окупљати наш разједињени народ и наша на Голготи пострадала Црква. Богу се молим да наш народ већ једном сиђе са Голготског крста и да осети пуну славу воскрсења Христовог.

Чувайте добро Богом поверило стадо. Чувайте ово стадо од грабљивих вукова који врло често нуде парче хлеба да би одмах тражили душу народа нашега, попут оне приче Симе Матавуља у његовој Пилипенди. Желим да вам све мирише босијском, желим да стазе вашега живота буду благословене, да ноге ваше ходају по кадифи, да руке ваше, што год буду благословиле - буду благословене. Нека вам је срећно, успјешно, многољетно и благословено! ■

ПРИСТУПНА БЕСЕДА НА УСТОЛИЧЕЊУ ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ Г. ЈОВАНА

**Свети Оци, Високопреосвећена и Преосвећена браћо архијереји,
браћо свештеници, браћо монаси, сестре монахиње,
драга браћо и сестре, моји драги епархијоти!**

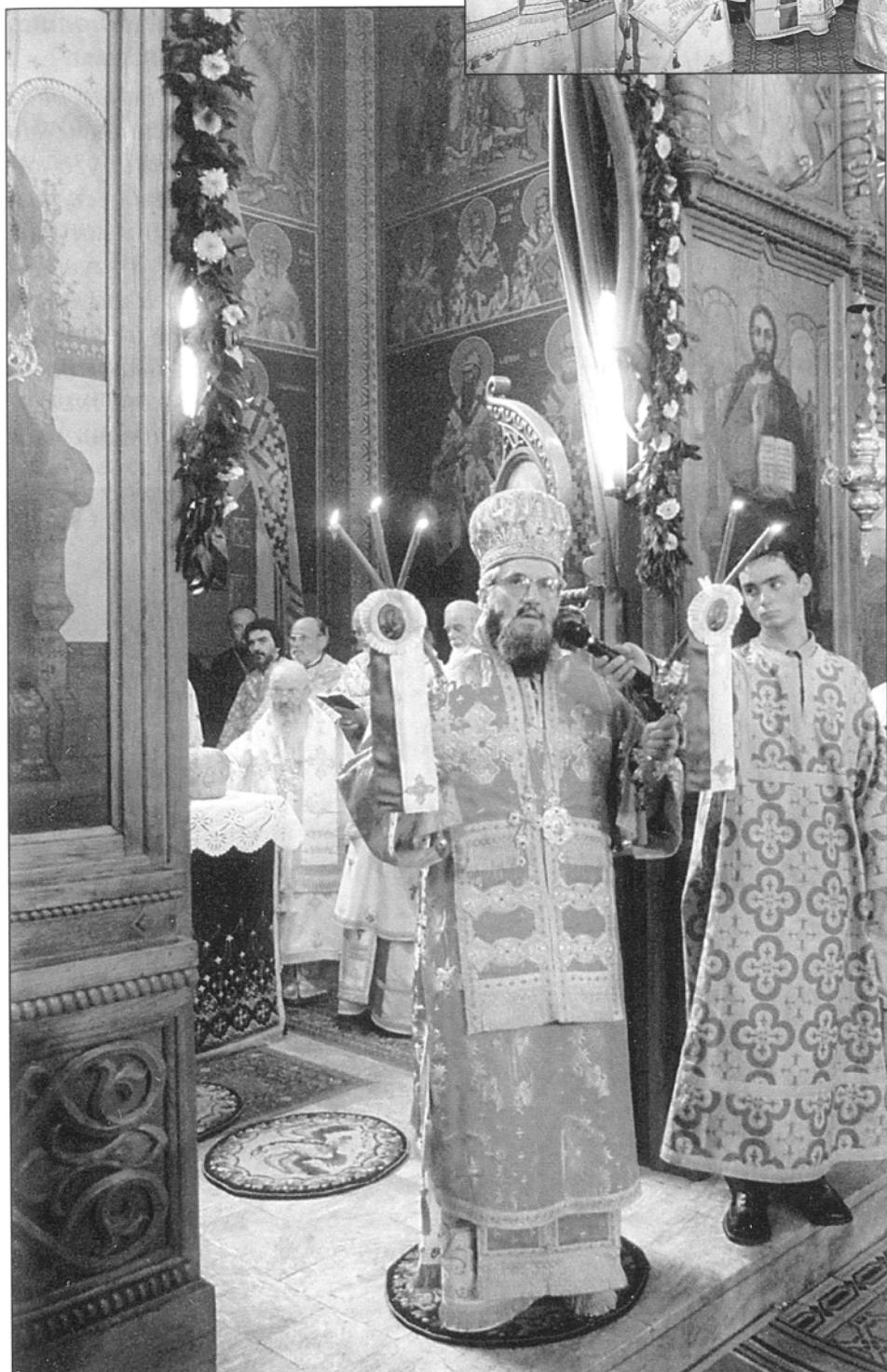
Пред вами стоји свештенослужитељ, која још показа Дух Свети, што обиђава у Цркви и руководи њоме, а Свети архијерејски сабор Српске цркве, на челу са Његовом светошћу, патријархом српским Јованом Павлом, избра за новог епископа Богом чуване Шумадијске епархије, да од сада овде „најаса Цркву Божију коју је Господ стекао својом крвљу“. (Дај 20, 28).

Иако се ћошко сви знамо у Господу, ред је да вам кажем коју реч о себи. Долазим из далеке Америке где сам, уз помоћ Божју, благочеснивог народа, свештенства и монаштва, као Епископ служио јуних осам година. И у овој прилици, међутим, желим посебно да напласим да је цео мој живот, почев од дванаесте године, везан за манастир Студеницу. Прелазећи ју још од манастирског ђака до

игумана, живој ми је пропицало у раду и молитви уз мишљи и хивоје великих српских светила и светаца: Св. Симеона Мироточивог, Симона монаха и мајке Анастасије. Још у десетини, научио сам од њих да су светска слава и материјална блага пролазни, а да су вечне и непролазне духовне и моралне вредности - љубав и вера, доброћа и милосрђе. Уз Студеницу сам се привио као уз нај-

штойлије мајчино крило, она је моја истинска духовна мајка и због тога ако нешто јесам, јесам само Студеницом. Слика Студенице и свећи ликови са њених зидова свуда су ме пратили и љубављу хрејали и зашто ће осећаји у мени трајно, ма где ја био и колико простиорно био далеко од Студенице. То осећање носим у себи као драгоцену унущашње благо које ми даје снагу да останем и издржим као еши-

ског Цркве Христове и са владам искушења и изазове времена.

Као и Света Студеница, „мајка српских цркава“, и ова Саборна црква, мајка епархија Шумадијске епархије, посвећена је Успенију Пресвете Богородице. И у томе видим прист и Промисао Божију за моју присућност овде. У овом свећом пренутику сагињем главу под свећи Богородичин омофор и молим јој се: Мајко Божија буди ми од помоћи и заједно са свим српским Светитељима подржи ме да не залутам на селешним стазама овога света.

Свећи апостол Павле каже: „Благодаћу Божјом сам оно што сам, и његова благодаћ не осића без плода“ (1. Кор 15,10). Тако нешто и ја бих данас могао да кажем. Служећи Богу и Цркви Христовој, како у Студеници, тако и у Западноамеричкој епархији, осећао сам се као пчела, која летећи од цвета до цвета, узима медоносне сокове. Више примајући него дајући, преносио сам тај медоносни прах са једног цвета на други. И ако бих могао читати да се похвалим, то су управо ши медоносни плодови ду-

боке вере српског народа које сам доживео на оба месета мој служења. Они представљају духовно искуство које вам доносим као драгоценни дар.

Улазећи данас у овај свештени трон Шумадијске епархије, свестан сам одговорности коју ми Црква поверава, али чврсто верујем у помоћ Божју и као некад Јесус Навин, чујем глас: „Не бој се, с тобом ћу бити и нећу те оставити“ (Инав. 1,5). Чујем и позив Цара Давида: „Предај Господу јутро свој и уздај се у Њега, и Он ће учинити као свештеник правду твоју“ (Пс 36,5).

Та вера у помоћ Божју и послуженост Цркви довела ме је данас овде међу вас, браћо и сестре, да проповедам Божанску науку и „огласим свима годину милости Господње“ (Ис 61,2). Да проповедам реч Божју у „добро време и невреме“ (2 Тим 4,2), свакоме

ко може и хоће да чује (Мт 11,15). Да преторучим и себи и вама: „Бдимо и молимо се“ (Мк. 14,38), јер су „дана зли“ (Еф. 5,16), како каже св. апостол Павле. Да се стапамо обновљамо у јеванђелском животу, и усавршавамо се до „јуноће расна Христовог“, јер ћемо кроз личну обнову лакше доћи до познања Бога који нам указује на истину, правду и љубав. Верујем и надам се да ће ме у мом будућем раду, као и у досадашњем, водити Рука Господња и бити са мном, да ће ме Господ Исус Христос упућивати да мудро и корисно приводим поверено ми стадо у Царство Божије. Остваривање Царства небеског кроз Евхаристијску заједницу поверио ми свештенствотвора, монаштва и верника, биће главна брига моја архијастирској рада.

Трудићу се да народу Божијем, у овој, од сада мојој но-

вој кући, сведочим не само речју већ и живојом својим, да је Господ распео и воскреси Спаситељ наш; Господ и Господар времена, историје и нас.

Трудићу се да сведочим себи и другима да је наши ближњи радосни најбољи рај наш, јер Свети Оци кажу: „Ко види браћа свога, тај види и Бога“. За то је Египат, по речима Св. Јована Златоустог „дужан да свима служи и носи штерен свих“, а у Цркви величина се сматра онолико колико служимо другима.

Шта да обећам данас овде пред вами и Богом живим? Не усуђујем се да штита друго кажем осим да ћу свим својим силама и снагом коју ми Бог буде дао држати и чувати поредак у Цркви, изражен у свештеним канонима и другим црквеним прописима, као и свештлом Предању које нам указује и уводи у Царство Бога.

жије и које се ѻројављује и даје кроз сабирање и служење Свете Литургије и причешћивање.

Зато, стијајући данас као епископ на трон епископа шумадијских, ја немам никакав посебан, свој програм, до Јеванђеља Христовог, те Блаže Вести о Богу међу на ма и Царству Божијем, које ћу проповедати у васцилој Шумадијској епархији и на сваком месецу.

Крагујевац и Шумадија, вазда су били инспирација српске духовне и националне мисли, басион, тврђава и имонији свеукупног српства, што обавезује сваког Србина, а поштовајући епископа Српске цркве. Ту, на домаку, у Орашију, бесмртни Карађорђе ујали вечну зубљу Србинове слободе, која је дошад била запрећана њуним постом на годину. Најхрабријем човеку Европе деветнаестог века није недостајала снага вере у Воскресењу Христу Спаситељу, коју је тако снажно изразио у свом прогласу ујућеном српском народу и својој храброј војсци из Тополе, одсудне 1804. и 1813. године. Ту своју веру оштетијује и кроз своју задужбину, цркву посвећену Пресветој Богородици. Своју одредељеност за небо пренео је и на своје постомке. Због тога данас имамо величансивени храм на Ойленцу, српском Арапају, задужбину Карађорђевог унука и праунука, краљева Петра Првог и Александра Првог Карађорђевића.

Моје су снаге мале, те се ја у њих и не узdam, али чврсто верујем у постојање Божију „која се немоћним даје“, као што очекујем и постојање од браће свештеника, монаха и монахиња, тог најлепшијег рукосада и украса Цркве Христове,

али и од вас, верујућег и по бо жног народа Шумадијске епархије.

Драга моја духовна децо, уверен сам да ће ми Господ молитвама Вашим помоћи да и поред моје недостојности и грешности, не будем онај који ће уназадиши засађени и однећовани Виноград, већ онај који ће га унайредиши онолико колико то Господ буде хићео.

како бисмо се показали као доспојни поштомци својих великих предака. Свима вама, господу, који желите да постапајте сајту на црквеном и националном организму, вратија Шумадијске епархије биће увек отворена.

Знам да су многи задужили својим животом и радом Шумадијску епархију. Поменуо бих само двојицу угледних и умних архијереја: владику Ва

Примајући жезал шумадијских епископа, украшен часним крстом, освештан Светим Савом, мученицима шумаричким, часним животом монаштва, свештенством и народном љубављу, преторучујем себе свима вама „којима је Бог дошакао срца“ (1 Сам 10,26), да будеће са мном и да ми поштейе.

Желим да сарађујем са свим људима добре воље. Очекујем да ћу за добро спрадалне и наћаћене Српске цркве и српског народа наћи на разумевање и постојање представника државне власти. Очекујем постојање, такође, и од посленика у науци и култури,

леријана и поштовање преходника, мудрог владику Саву. Наш народ је пред њиховим заслугама запалио неујасива кандали захвалности. Њима и свим другима који су задужили ову Епархију и Цркву вечним, бесмртним делима, нека је од Господа најрада, а од нас хвала.

Захваљујем Вама, Ваше преторученство, драги владико Василије, на овом светом чину, дивним речима и браћским жељама за мој будући рад у овој Епархији. Молим Вас да моју захвалност пренесеће Светом архијерејском синоду, на челу са Његовом свештенишћу, пајацијаром

српским, Господином Павлом. Дозволите ми да Вам се искрено захвалим, у име свештенства, монаштва, народа ове Епархије и у своје лично име, за Ваша велика залагања док сите администрирали овом Епархијом.

Радује се моја душа и весели срце што данас овде видим браћу архијереје, који су дошли да ме молитвено поддрже и да поделе са мном духовну радост. Моја се душа радује и због присуства великог броја свештенства, монаштва, благочесног народа и њи-

хових ђравака предводишеља, моје браће и сестара по крви, мојих кумова, пријатеља и сарадника, окупљених данас на Светој литургији у једном од најзначајнијих момената у мом животу. Нека Божија благодаћ буде са свима вама кроз векове. Амин. ■

САВЕЗНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА
ПРЕДСЕДНИК РЕПУБЛИКЕ
Број 11-05-004/2002-38
1.9. 2002. године
БЕОГРАД

Драги пријатељу,

Изузетно ми је жао што, због заграничног пута, нисам у могућности да присуствујем Вашем данашињем увођењу у трон. У мислима ћу бити са Вама.

Као некога ко је имао привилегију да буде стварно близак са Вашим претходником, владиком Савом, испунило ме је спокојем сазнање да ћете управо Ви наставити

ЊЕГОВОМ ПРЕОСВЕШТЕНСТВУ ВЛАДИЦИ ЈОВАНУ, НОВОУСТОЛИЧЕНОМ ЕПИСКОПУ ШУМАДИЈСКОМ

оно што је он започео. Уверен сам да ћете то чинити предано и знаљачки, грађећи храмове и духовно оживљавајући и богатећи наш силом обездуховљени народ. У том неимарству, у оба његова вида, већ сте се, уосталом, успешно огледали на дужности епископа западноамеричког. Данас сте нам свима потребнији овде.

Нека Вам Господ подари снаге и мудрости за посао који Вам предстоји. Тежак је и мукотрпан, али, по

казивању Вашег претходника, може и много радости да донесе. И Вама ће је, сигуран сам, донети. Не само због дугогодишњег друговања са архијерејима на апсида Богородичине цркве у Студеници.

У нади да ћемо ускоро имати прилике да се видимо, срдично Вас поздрављам.

У Београду, 1. септембра 2002.

В. Ђинђуј

Antiochian Orthodox Christian Archdiocese

OF NORTH AMERICA

355 MOUNTAIN ROAD
ENGLEWOOD, NEW JERSEY 07631-3798
201 871-1355 FAX: 201 871-7954

26 August 2002

Слава вишињем Богу!

Драго ми је да видим потврду Светог Духа, уочивши од првог нашег сусрета да сте Ви побожни, пуни духа Божијег, достојни пастир на једном од најзначајнијих положаја у Српској Православној Цркви.

Недостајаће ми Ваше присуство, пријатељство и мудри савети.

Ваше ново стадо ће оживети и бити обогаћено Вашом вером и

ЊЕГОВОМ ПРЕОСВЕШТЕНСТВУ, НОВОУСТОЛИЧЕНОМ ЕПИСКОПУ ШУМАДИЈСКОМ ЈОВАНУ

Вашом оданошћу нашем Господу Исусу Христу.

Знам да ћете обасјати као светло наде измучени Српски народ са одсајем славе и красоте Господа коме сте тако верно служили овде у Америци.

Будите уверени да ће моје молитве бити заједно са Вама и да ћу се увек сећати вашег пријатељства и светог примера.

Ако буде Богу угодно, надам се да ћемо се поново срести једног дана. Као што сам обећао, трудићу се да Вас лично посетим.

Ваш брат у Христу,
Владика Јосиф

Антиохијска Православа Хришћанска Архиепископија на Западу Америке

Your Brother in Christ,

+Bishop JOSEPH
Auxiliary – Western Region
Antiochian Orthodox Christian Archdiocese

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
И УМЕТНОСТИ

ПРЕДСЕДНИК

др: 52011
27. 8. 02

Са великом радошћу примили смо вест о Вашем повратку у отаџбину. Не мање радосни смо вешћу да Вас је Свети архијерејски сабор Српске православне цркве изabrao за епископа славне Шумадијске епархије, као достојног наследника

ПРЕОСВЕЋЕНИ ВЛАДИКО,

почившег владике др Саве Вуковића, дописног члана Српске академије наука и уметности.

Приликом Вашег увођења у трон Шумадијске епархије, молим Вас, Преосвећени Владику, да у име Српске академије наука и уметности изволите примити наше најсрдачније честитке.

Српска академија наука и уметности је уверена да ћете Ви поверилој Вам пастири бити мудри управитељ и у свему достојан Вашег почившег претходника.

У Вашем узвишеном позиву, уверени смо, чекаће Вас многи скрбни часови. Желим да Вас уверим да увек, по потреби, можете рачунати и на подршку Српске академије наука и уметности.

НА МНОГАЈА ЉЕТА!

Са осећањима непомућеног и старог пријатељства остајем Ваш,

Академик Дејан Медаковић

Д. Медаковић
Академик Дејан Медаковић

ЗДРАВИЦА ВЛАДИКЕ ЗВОРНИЧКО - ТУЗЛАНСКОГ Г. ВАСИЛИЈА НА СВЕЧАНОМ РУЧКУ ПОВОДОМ УСТОЛИЧЕЊА ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ Г. ЈОВАНА

Псалмопевац Давид у својој малаксалости подигао је руке небу и рекао - нека милост Твоја буде на нама онолико колико се уздамо у Тебе. Ми смо се молили Богу, и измолили, сакупљени бескрвном жртвом у светом олтару катедралног храма Шумадијске епархије у Крагујевцу - од свију и за све - да сачува род наш у јединству Свете цркве, да све оно што је отпalo приђе једној Светој апостолској цркви. Да све оно што је малаксало у нашој Цркви Господ оснажи, а све оно што је снажно и чврсто у нашој Цркви Господ помогне, да нам то буде огледало нашега живљења. Налазимо се на територији славне Епархије шумадијске, централне епархије наше Светосавске цркве, куле стражаре и извора вере живе, која је кроз разна искушења много пострадала, од османског освајања до шумаричке Голготе.

Поздрављајући Његово краљевско височанство престолонаследника Александра и министре вера, владика Василије је рекао:

Молимо вас који сте у власти, не дјелите нерод наш по било којој основи! Дрина, та проклијета, кривудава ријека која има много богатства у себи, нека би Бог дао да буде спона која ће да нас спаја, а не да раздваја. И Боже дај, Ваше краљевско височанство, да на вашој глави

видимо што прије круну наших светих предака и да вас поздравимо као краља који ће објединити наш православни српски народ.

Преосвећени владико Јоване, ових дана ће вам многи говорити као Христу када је улазио у Јерусалим - осана, осана сину Давидову, благословен онај који долази у име Господње. Али многи ће, већ сутра, опет као Христу, рећи - распни га, распни га. Будите храбри, бојте се једино Бога и своје савјести, ви сте то научили од детињства и младости своје. Обједињавајте народ ове славне Епархије шумадијске. Имате на кога да се ослоните, а то је најважније, имате благочестиви и христољубиви народ који се Светим Савом и царом Лазарем поноси, имате добро свештенство, имате честито или малобројно монаштво. Имате политичку власт на територији епархије која у потпуности хоће да помогне мисију наше Цркве. Имате овде православни српски универзитет - богословију у Крагујевцу која има врло угледан наставни кадар у Српској цркви. Желим да милост Божија буде са вама више него до сада, јер ће вам сада одговорности бити веће.

Желим породици покојног владике Саве да кажем да могу бити поносни што су у своме роду имали тако великог саплеменика. Поздра-

вљам све вас овде, и вреднога и вернога потпредседника Епархије Г. Пљакића и многе друге који показаше велико трудољубље за добро своје цркве и свога народа. Гајите љубав међу собом и покажимо свима своје јединство и своју културу. Захваљујем свима који су за време мого администрирања Шумадијском епархијом помагали да све буде на своме месту. И Бог је помогао да све буде како треба.

Владико драги, долгодејствуј, на много љета, правилно управљај речју Божије истине, овим народом и приводи га у јединство Свете цркве. Чувате јединство народа и Цркве преко заједничких служења са ове и са оне стране Дрине, Саве, Дунава, Мораче, до земаља приморских, до Скадра. Нека Бог поживи владику Јовану и нека му подари успјеха у његовој узвишенуј архијастарској служби, нека Бог поживи јединство Српске цркве, нека Бог помогне братском македонском народу који треба да зна да се на Србе увек може ослонити, нека живи српски род, нека слави српски род тројединога Бога на небесима, нека српски род чува и преноси нараштајима историју нашега народа, нека преноси живога Бога, распетога али и васкрслога Христа. Нека вас све Бог благослови молитвама Светога Саве, цара Лазара и новомученика крагујевачких, амин Боже дај да тако буде. ■

ЗДРАВИЦА ВЛАДИКЕ ШУМАДИЈСКОГ Г. ЈОВАНА НА СВЕЧАНОМ РУЧКУ НА ДАН СВОГА УСТОЛИЧЕЊА

Чуо сам, али и уверио сам се да у овој епархији живи народ Божији. Све што вам могу рећи драги моји, то је да ћу вас волети љубављу неограниченом. Трудићу се да моја љубав доспе у свако ваше срце. У ову епархију долазим са надом да ћу умножити све дарове које ми је дао Бог и љубав мојих родитеља, браће и сестара, моја ученица Студеница, моја школа Западноамеричка епархија. А у вами жељим да нађем и оца, и мајку, и пријатеља, и децу. А будите сигурни да ће врата Шумадијске епархије увек бити отворена за свакога добронамерника. На првом месту биће отворена врата муга срца.

Молим вас да помогнете, а и ја се молим Богу, да ово што сам данас примио, ако не могу да увећам, оно да не умањим. Да оно што је просветлено, не затамни. Надам се у милост Божију, у љубав вашу, да ћемо заједнички чинити добра дела.

Уз захвалност свима, имам и једну молбу, помозите ми да осетим вашу љубав, вашу молитву. Свестан сам да после вредног, доброг и умног владике Саве није лако вршити архијастарску службу, али рекох, трудићу се, да ако не могу да увећам, да створено одржим. Поштована породици владике Саве, док сам год

епископ шумадијски, у свим храмовима биће спомињано име вашег и нашег драгог владике Саве, то је оно што ће нас одржавати у јединству, што ће нас чувати од заборава. А најбоље ће нас сачувати Света литургија којом треба да живимо, која нас учи да волимо, да праштамо, да помажемо једни другима. Она нас учи да су мртви вечно живи. Онај човек и онај народ који не уме да поштује оно што је било пре, неће поштовати ни садашње ни будуће. Онај народ који није свестан прошлости и не придаје важност одржавању традиције, не знам колико је достојан будућности.

Молим се да Господ чује наше молитве које смо данас узели. Захваљујем за речи подршке које сте ми данас упутили за ово тешко бреме. Лакше ће ми бити, јер идем путем ваше варе, ваше оданости, ваше искрености и ваше љубави. Нека Господ благослови све вас, ваше сроднике и ваше пријатеље, нека Господ помогне да се прогнаници врате на своја огњишта, да они који су одлутали од праве вере да се враћају православљу. Молим се Богу да све што радимо, буде на наше спасење. Спасити једну душу много значи, а свети Јован Златоуст каже - не верјем у спасење онога који не ради на спасењу другога. Нека би Господ дао да у целом свету, па и у нашем српском народу, процвета праштање и љубав. Нека вас све Бог благослови.

Искрено, хоћу да се захвалим још једном владици Василију на труду и љубави и овим дивним речима које мени не припадају. Ако сам нешто урадио у животу, то је урадила благодат Божија. Ваше присуство овде и учешће на Светој литургији, ваша љубав коју осећам, уверава ме да ћемо се одржати као народ Божији. Присуство свих вас овде уверава ме да у овој епархији живи Бог.

Знам да је и овде било тешких дана, али иза тешкога, када се ради у славу Божију као што смо сви заједно радили, долази радост. Такође, током мог службовања у Епархији западноамеричкој било је те-

шкоћа, тако је то у животу. Али било је и радости. Да до ње дође, помогли су свештенство, монаштво. Например, монаштво је препородило Епархију западноамеричку. Оставио сам преко шездесет монаха и монахиња, а да нико од њих ни Србин ни Српкиња нису. Али, како је велика њихова ревност за православље, какву они имају сласт за нашу веру! Кажу, подржите нас само владико, да ћаво не убаци горчину у ову сласт. Они живе тако строго да у њиховим манастирима молитва и богослужење не престаје ниједног тренутка. Такву сласт за веру очекујем и овде.

Током свечаног ручка, честитке новоизабраном епископу шумадијском Г. Јовану и поздраве свим учесницима ове молитвене свечаности упутили су престолонаследник Александар Карађорђевић, градоначелник Крагујевца др Влатко Рајковић, министри вера у Савезној и Републичкој влади, представник свештенства Западноамеричке епархије. Захвалност епископу зворничко-тузланској Г. Василију за архијастирско старање током периода администрацирања, у име свештенства, монаштва и верног народа Шумадијске епархије, пренео је инж. Радиша Пљакић, потпредседник Епархијског савета. ■

Прво архијерејско служење новог шумадијског владике по устоличењу - призив Светог Духа на почетку нове школске године у Богословији Св. Јована Златоустог у Крагујевцу

ВЛАДИКА ЈОВАН БОГОСЛОВИМА ПОЖЕЛЕО ДА ЖИВОТ ПО ЈЕВАНЂЕЉУ УТВРДЕ ЉУБАВЉУ И ЗНАЊЕМ

На велику радост ученика и наставника Златоустове богословије у Крагујевцу, Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. Јован, и сам се радујући, како рече, прихватио је позив ректора ове црквено просветне установеprotoјереја др Зорана Крстића да сутрадан по устоличењу посети Богословију и учествује на благодарењу поводом почетка нове школске године. Преосвештени је начаљствовао на призиву Светог Духа у школском храму и том приликом је, благосиљајући богослове, изговорио неколико топлих и непосредних реченица поуке:

Драги оче ректоре, драга браћо професори, драга моја децо!

Помолили смо се Господу овде данас да Он пошаље Духа Светога на вас, како би Дух Свети отворио ваше срце и ваш разум, да оно што будете чули од ваших учитеља буде усвојено у вашу личност и да то у своје време донесе плод. Нека Господ благослови почетак школске године и нека вам помогне да будете достојни својих светих предака и претходних генерација у овој школи. Нека све оно што будете учили у овој школи буде на корист спасење душе и на корист Цркве којој служите.

Драга моја децо, можда можете стећи све светске науке и можете све што чујете и прочитате научити напамет, али то неће бити довољно ако оно што научите овде не примените у животу, јер Бог је вас призвао да сутра послужите на спасење своје и оних које вам Црква буде поверила. Врло је важно да оно што учите претворите у свој живот.

Ми смо се данас помолили Господу да нам отвори разум, да ваш разум умује ка ономе што је горе, а не доле! Јер ако ваш ум буде умовао ка ономе што је горе, лакше ћете се

ослободити онога што вас вуче доле. Да би човек могао да схвати вољу Божију, да би могао да схвати хришћански живот - поготово ви, који се спремате да сутра постанете пастири Цркве Божије морате да имате страх Божији и непомућен разум. То ћете најбоље научити ако у смирењу и са вером и љубављу будете слушали шта вам се у овој школи предаје.

Важне су оцене децо моја - то су нека мерила, али сколастичко, сувопарно, академско стицање знања које се не претвори у живот, то је као звono које ништа од себе не даје. Учећи се овом Божанском науkom, ви се учите животу по Јеванђељу, како треба служити Богу и човеку. А то ћете првенствено кроз Свету литургију научити, јер се литургијом учимо како да живимо, како да се молимо и праштамо.

Врло је важно да се научите да волите и поштујете један другога, да будете помоћници сваком вашем

другу. Ми хришћани дужни смо не само да носимо свој крст, већ и да помогнемо другима, по речима св. апостола Павла - да се радујемо са радоснима, а тугујемо са тужнима.

Ако се не препознајете по спољашњем изгледу, будите сигурни да сте већ добили печат који не видите. То препознаје наш благочестиви народ који вас сусреће и очекује од вас да будете весници онога што научите овде. Зато је владање веома важно.

Свети Јован Златоуст каже да не верује у спасење онога који не ради на спасењу другога. Носите терет једни других да би вам било лакше. То можете чинити само ако будете имали љубави. И градиво ћете лакше савладати ако предмете будете волели.

Децо драга, овде сте да сабирате и да пуните ризницу ваше душе вером, љубављу и надом, поред знања, упијајте у себе Пресвету Богородицу и вашег заштитника св. Јована Златоустог.

Нека вам Господ помогне да будете весници свега што овде научите, да будете апостоли јер ви то већ јесте. Слушајте наставнике, јер вас они уче добру. А ја ћу често бити овде са вами, да ме доживите као пријатеља, брата и оца. Питајте све што не знate, ништа није срамота питати. Али, памтите добијене одговоре. Нека сте срећни и благословени, ви и ваш ректор, ваши наставници, нека вам је срећно и благословено!

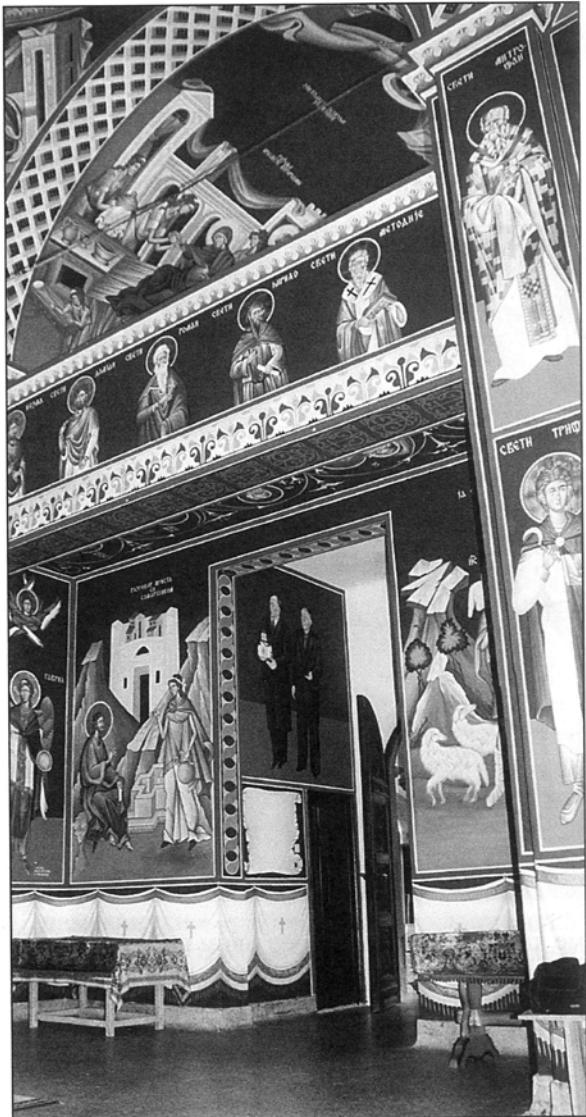
Домаћини су Преосвештеном владици Јовану показали зграду Богословије, након чега је уприличен разговор са ректором и наставницима о многим актуелним питањима црквене просвете и црквенога живота. Владика је првог дана нове школске године остао на ручку са својим домаћинима. ■

НОВА ДЕЛА ГОСПОДЊА У ШУМАДИЈСКОЈ ЕПАРХИЈИ

ОСВЕЋЕН ЖИВОПИС ЦРКВЕ У СЕКУРИЧУ

О побожности и црквености житеља Секурича сведочи и досадашња историја парохијског Светоарханђелског храма: подигнут је пре седам деценија као монументална задужбина угледног и богатог мештанина Милосава Милошевића према пројекту чуvenог архитекте Фрање Урбана. Освећена је 1935. године од патријарха српског Варнаве. Да је овај велелепни храм благотворно деловао на верни народ Секурича говори и то да из овог села потичу свештенослужитељи који су последњих деценија оставили врло видљив траг у више парохија Шумадијске епархије.

Светли дани Секуричке парохије настављају се и наших дана. За веома кратко време свог пастирског деловања у овом селу, млади свештеник Веселин Селенић своју цркву, порту и друге црквене објекте уредио је тако да се њихов изглед не разликује од неке добро срећене градске цркве. У то су се 5. августа ове године уверили, не сакривајући речи дивљења, и Његово преосвештенство Г. Василије, епископ зворничко - тузлански и администратор Епархије шумадијске као и многобројни гости. Након што је одслужио Свету литургију, владика Василије је осветио нови храмовни живопис за који се тешко може поверовати да по свом обиму, лепоти и укупној вредности припада једној сеоској цркви. Ова изузетна љубав и брига верног народа села Секурича и њиховог свештеника за Свету цркву посебно је похваљена и истакнута у архијатарској беседи епископа Г. Василија. Свештеник и мештани који су се нарочито ангажовали у овом богоугодном делу које многима може да послужи за пример одликовани су од свог епископа. ■

Да је Светосавска црква у Крагујевцу, на Аеродрому, једна од најлепших новосаграђених у Шумадијској епархији, не само по спољашњем, већ и по унутрашњем изгледу, доказује и нови иконостас који је 24. августа ове године осветио Његово преосвештенство епископ зворничко - тузлански и администратор Шумадијске епархије Г. Василије. Била је то пре свега молитвена свечаност, скромна, без вели-

ВЛАДИКА ВАСИЛИЈЕ ОСВЕТИО ИКОНОСТАС ХРАМА НА АЕРОДРому

ких спољашњих одјека: владика је учествовао на вечерњем богослужењу на које су дошли најактивнији парохијани и најоданији пријатељи ове цркве. Уз саслужење неколико најугледнијих крагујевачких свештеника владика Г. Василије, после вечерње службе, служио је чин освећења светих икона, да би том приликом учесници чули предивне молитве које величају свете ликове, али и објашњавају суштину православне вере. И архијериска беседа Преосвећеног епископа Г. Василија за тему је имала значај светих ликова за наш молитвени живот и спасење. Беседио је владика и о то-

ме како верни народ пред овим иконама треба да тражи помоћ са неба не само за тело своје већ и за спасење душе своје.

Његово преосвештенство Г. Василије овом приликом захвалио је,

уз одавање великог признања, протојереју - ставрофору Животи Марковићу, старешини Светосавског храма и његовој сабраћи супаросима за огроман самопрегор који улажу за довршење цркве на Аеродрому.

И аутору прелепих икона на Светосавском иконостасу, монахињи Воскресији (Шкундирић), владика је упутио речи благодарности, молећи се да јој Господ и даље даје духовне снаге да изображава светитеље пред којима ће се верни молити.

Вечера, коју је братство Светосавског храма приредило за владику Василија и приложнике новог иконостаса у Богословији Св. Јована Златоустог, била је прилика да се разговара о путевима што бржег потпуног завршетка ове цркве. Такође, говорило се и о једногодишњем архијериском раду владике Г. Василија у Шумадијској епархији који је тих дана приводио крају период администрирања. ■

НА ГРАДИЛИШТУ НОВЕ ЦРКВЕ У АРАНЂЕЛОВЦУ

Његово преосвештенство епископ зворничко - тузлански и администратор Епархије шумадијске Г. Василије на крају свог архијериског служења, као администратор, у Шумадијској епархији, посетио је Аранђеловац: у историјској букаовичкој цркви служио је Свету архијерејску литургију и поучио народ, а код нове аранђеловачке цркве у изградњи посвећене Св. апостолима Петру и Павлу - једног од највећих храмова на територији наше помесне цркве - осветио је темеље новог, такође велелепног, црквено - парохијског центра. Боравак епископа Г. Василија у Буковику и Аранђеловцу 25. августа ове године био је и признање свештенослужитељима и верном народу за многа Богу драга дела која се овде одигравају: цркве су, на пример препуне на свим богослужењима, десетине и десетине младих се школује у црквеним просветним установама, успостављена је примерна сарадња града и црквене општине што је и омогућило да се великом брзином подиже монументална Петропавловска црква. Све је то у својим беседама епископ и истакао, посебно похваливши, одликујући га протонамесничким достојанством, свештеника Мићу Ђирковића који се стара о изградњи нове аранђеловачке цркве. И овом приликом Његово преосвештенство епископ Г. Василије помолио се Господу да сачува духовно и национално јединство српског православног народа. ■

Узрастање у вери младих православаца у кампу манастира Јошанице

МАНАСТИРИ ОМЛАДИНА РАЗМЕНИЛИ ДУХОВНЕ ДАРОВЕ

Током седам недеља, више од две стотине младих из Шумадијске епархије, похађали програме верског и духовног садржаја у Духовно-просветној установи Јошаница

Као што је било планирано, сваки програм похађао је одређени број полазника, према унапред одређеном распореду по архијерејским намесништвима Епархије. Архијерејска намесништва, односно парохије готово у потпуности испоштовали су план упућивања полазника у Установу, тако да је сваки програм похађало просечно 30 полазника. То значи да су архијерејска намесништва у сваком програму била заступљена са 2-3 учесника. Укупно је било око 220 младих који су прошли кроз програме Духовно-просветне установе.

Поред образовног дела програма - веронаука, разговори о вери, чтецирање, црквено појање (певничко и хорско), полазници су редовно учествовали у посведневним манастирским богослужењима - вечерње, јутрење, Св. литургија. Свака група, поред предавача за образовни део, имала је и духовника - свештеника задуженог да духовно руководи полазницима. Већи део полазника, током боравка у манастиру, активно се укључио у црквени живот путем молитве, исповести и причешћа.

Живот и рад младих људи који су учествовали у програмима кампа био је прилагођен манастирском почетку, тако да није било нарушавања манастирског начина живота. Може се рећи да је на учеснике врло позитивно деловала манастирска атмосфера, па није забележен ниједан пример нарушувања дисциплине.

Запажено је да су полазници спремни да се укључе и у друге видове манастирског живота, наприимер били су веома расположени да помажу у обављању свакодневних послова. Самоиницијативно су учествовали у одржавању храма, конака, порте или су помагали у обављању грађевинских и пољопривредних послова.

Програми Духовно-просветне установе Јошаница у манастиру Јо-

шаници, и ове, као и претходних година, показали су да велики број младих људи жели активно да се укључи у црквени живот. И што је још важније, већина полазника који прођу кроз јошанички камп врше позитиван утицај на своје окружење (у породици, школи, црквеном хору), тако да је примећено да у многим парохијама најбољи део активних чланова Цркве чине учесници ових програма и њихови ближњи.

Летња школа црквеног појања „Корнелију у спомен“ одржава се у Шумадијској епархији већ пуних девет година. За потребе ове, а и других сличних летњих школа, блаженопочивши епископ шумадијски Сава, реконструисао је стари конак манастира Јошаница, постављајући тако - уз малу цркву из 14. века посвећену св. Николи и конак за монаштво - угодан и значајан црквено-школски центар. Администратор епархије шумадијске, владика Василије (Качавенда), подржао је рад овог центра у којем су се и овог лета одржавали курсеви веронауке, појања, дириговања. Над читавом

овом институцијом бдио је пуних седам недеља Негослав Јованчевић, професор богословије Св. Јована Златоустог из Крагујевца.

И овогодишњу летњу школу „Корнелију у спомен“ организовали су, као и до сада. Епархија шумадијска и Музиколошки институт САНУ, без икакве финансијске подршке са стране. Капацитети конака су за ову прилику проширени до максимума, како би се изашло у сусрет многобројним заинтересованим кандидатима. Полазници, њих тридесетшесторо, били су из Шумадије (Крагујевац, Топола, Сmederevska Паланка, Јагодина, Младеновац) Војводине (Нови Сад, Књажево, Сомбор, Инђија), из Београда, Краљева, Лесковца, као и двојица младића из Темишвара. Најмлађе су биле ученице завршног разреда осмогодишње школе, а најстарије асистенткиња Грађевинског факултета у Београду и службеница из Крагујевца. Разлике у годинама и занимањима нису биле препрека у контактима. Напротив, група је била изванредно кохерентна и у раду и

у слободном времену. Околно становништво долазило је да се захвали на радости коју су полазници унели и у њихов живот, посебно када су у вечерњим сатима шетали свирајући фрулу, гитару и ударајући у мали тапан.

Са хором је радила Јелена Петровић, дипломирани музички педагог, а са појцима Василије Вранић, дипломирани теолог, са Православног српског богословског факултета у Либертивилу (САД). Обоје инструктора били су током протеклих десет година полазници на великом броју летњих школа „Корнелију у спомен“. Свету литургију је свакодневно служио јеромонах Алексеј, а једног дана је хор гостовао и у суседном селу Сиоковцу, код срдачног и увек добронамерног проте Славка Јоцића. Тако је овај, само за ову прилику сакупљен хор, током седмодневног курса појао на седам литургија, два бденија и пет вечерњих служби. На једнодневном излету група је посетила манастир Св. Романа, затим светилиште новијег датума, манастир Ђунис код Крушевца, као и древну Раваницу кнеза Лазара, где су са благословом високо-преподобне мати игуманије Гавриле, полазници појали на вечерњу у две певнице са монахињама. Вечерња служба у Раваници био је изузетан доживљај, који ће и они са богатијим сличним искуствима, дugo носити у срцу, са осећањем духовног усхићења.

Гости предавачи у јошаничкој школи били су академик Димитрије И. Стефановић (Проскомидија, почетак Литургије), проф. др Димитрије Е. Стефановић (Богослужбени језик Српске православне цркве

изрез векове), мр Ненад Ристовић (Развој богослужења током прва два века), проф. Небојша Ракић (Литургија - центар богослужења у Православној цркви), проф. Негојслав Јованчевић и проф. др Даница Петровић, кроз сећање на блажено-почившег епископа Саву, представили су полазницима десетогодишњи рад летњих школа „Корнелију

различитих медијских кућа из Крагујевца и Јагодине више пута су снимали репортаже о раду школе. За разлику од прилика у Сремским Карловцима, где је грађанство било веома заинтересовано за предавања, појање и хорско певање полазника, свештенство и становници Јагодине, углавном нису показивали оваква интересовања.

Велики број појачких књига које смо донели, као и оне које се налазе у лепој манастирској библиотеци, појачаки и хорски нотни материјал, као и педесетак ЦД-ова и касета са снимцима православне црквене музике (грчке, српске, руске, бугарске), нашег извornог народног певања и традицијом инспирисаног стваралаштва савременика, даноноћно су окупирали пажњу полазника, који су прегледали, преслушавали и преснимавали доступан материјал. Ово сведочи о заинтересованости, али и немогућности наших младих људи, посебно оних који не живе у велеграду, да дођу до жељених књига, а посебно до нота и квалитетних снимака.

У недељу, после Литургије, коју је јасним гласом и смирено служио

у спомен“, њихов рад у Шумадијској епархији, као и рад образовног центра у манастиру Јошаница. Неколико вечери полазници су кроз казивања Данице Петровић, уз обиље слайдова, музичких прилога и нотних издања, могли да прате развој православне, посебно српске црквене музике, од раног средњег века до данас.

Рад школе је у првом делу приватно пратила новинар „Политике“ Мирјана Кубуровић. Представници

крагујевачки свештеник Драган Брашанац, и заједничке трапезе љубави за којом је изречено понеко слово захвалности Богу и свим са-трудницима јошаничким, пала је и многа суза. Ипак, растали смо се у радости, свесни колико смо у овом заједничком раду сви научили, и колико позитивног у себи носимо у своје различите и непредвидиве свакодневице. ■

Д. Петровић
Н. Јованчевић

ЦРКВА ХРИСТОВА

По својој спасоносној функцији Црква је огњиште вере и царство благодати Божије, а по својој тајанственој суштини она је мистично тело Христово

У свету постоје много бројне и различите организације и заједнице. Има их културно-просветних, уметничких, политичких, економских, војних итд. Али, међу свима њима има само једна једина која себе назива Црквом. То је заједница људи уједињена једном вером у Свету Тројицу: Бога Оца, Бога Сина и Бога Светога Духа - Бога једног по суштини а тројичног по лицима. По веровању Цркве, друго лице Свете Тројице Бог Син, оваплотио се од Духа Светога и Марије Ђеве и постао прави човек, у свему сличан људима осим греха. Он је обећани Месија или Христос, који је дошао у свет да својом науком, својим страдањима, смрћу, вакрењем, вазнесењем и целом својом личношћу и животом изврши искупљење и спасење рода људског.

Да целокупно то Христово спасоносно дело не би било и остало ствар само једног историјског тренутка, него да се оно у човечанству може очувати и ширити међу људима жељним спасења, Господ је основао Цркву своју да она буде „стуб и тврђава истине“ (1 Тим 3,15). Апостоли су Цркву раширили по целом свету. Она данас стоји као победитељка свих опасности и као веран чувар онога стада чији је пастир Господ наш Исус Христос.

По својој спасоносној функцији Црква је огњиште вере и царство благодати Божије, а по својој тајанственој суштини она је мистично тело Христово. Кад се вакрсли Спаситељ јавља пред Дамаском гонитељу Хришћана, Савлу из Тарса, говори му: „Савле, Савле, зашто ме гониш?“ (Дап. 9,4-5). Спаситељ дакле изједначује себе са својом Црквом.

Нашој Цркви је дато да Духом Светим разуме Божије тајне. Она је моћна својом светом мишљу и трпљењем. Божија тајна коју Црква разуме Духом Светим јесте - Христова љубав. Света мисао Цркве је у томе „да се сви спасу“. Пут којим она иде према овом светом циљу јесте - трпљење, тј. жртва. Проповедајући у свету Христову љубав, Црква све призива ка пуноћи Божанског живота.

Црква је продужење Христове спасоносне делатности на земљи. Циљ Цркве је спасење људи и њихово духовно јединство међу собом и са Христом, пројектето благодаћу Духа Светог, а испољено у крајњем идеалу љубави и слоге свих људи. По сазнању апостола Павла, ми Хришћани смо „уди Христови“ (Рим 12,4-5), а Христос је глава Цркве која је тело Његово (Еф 1, 22-23). Човек не може имати вечног духовног живота ако није у заједници са Христом, ако није члан Његовог мистичног тела.

За свете апостоле и оце Цркве, Истина и Живот је Христос, вера и спасење је опет Христос, али увек и свагда у Цркви, у богочовечанском телу Његовом. Тако и Црква Христом и кроз Христа постаје и јесте „истина и живот“, јер је у њој свагда присутан Христос и благодат Духа Светог.

Христос, који је „лик Бога невидљивога“ (Кол 1,25) објавио је нама људима лик и карактер Бога, али истовремено Он исти објавио је у Себи лик и обличје човека. Ово двоје Он као Богочовек продужује да објављује у историји и свету у Цркви својој и кроз Цркву своју, која то остварује целокупним животом и радом својим, а нарочито богослужењем и својом Божанском Евхаристијом.

Господ Исус Христос је поставио темеље на којима ће се градити Црква Његова. Најранија Црква била је јединствена и у науци и у молитвама и у богослужењу.

Ако је Црква Тело Христово, а Христос њена глава, онда Црква може бити само једна као што је и

Христос само један. Сам Спаситељ је нагласио јединство Цркве рекавши да ће основати Цркву, дакле једну Цркву, а не више њих. Његово је пророштво да буде једно стадо и један пастир. Тај пастир је Он лично, а стада су сви Хришћани који припадају Његовој Цркви (Јн 10,16). Јединство Цркве се не састоји у административном јединству центра, него у јединству вере, јединству благодати Духа Светога, јединству јерархије, јединству богослужења, јединству Свете Евхаристије.

Зато што је Црква само једна, и што је она тело Христово, она је суштински недељива. Од Цркве може отпасти ко хоће, и она може из свога крила изопштити онога ко то заслужи, јер Господ каже да ко ни Цркве не послуша нека је као незнабојац и цариник (Мт 18,17). Живи и упокојени верни сачињавају једну духовну заједницу, чланови су једног тела Христовог. Та се заједница смрћу не прекида, живи се моле за своје покојнике, а упокојени свети моле се за живе чланове Цркве на земљи.

Псалмопевац говори о Цркви као кћери царевој „Сва је лепота кћери цареве унутра.“ (Пс 44,13). Цар сачињава лепоту кћери цареве. Онај који је красан лепотом изнад синова човечијих Цркву Христову и држи као небески Цар. Она је узвишенана изнад свих земаљских и људских величина.

Господ изабра Цркву своју свету по вољи својој, као што некада изабра Израиља између свих народа на Земљи. Зато нико не слави Бога као Црква Божија. Црква ће трајати кроз све родове и нараштаје до краја времена.

Истинито је говорио блажени Августин: „Ван Цркве све се може имати, сем спасења.“ А спасење наше је једино личност Господа Исуса Христа. Ако смо Христови, треба Христом да мислимо, да имамо љубав Христову, да чинимо вољу Христа Бога. А ако у нама живи Господ наш, ми ћемо се осетити као органи једног тела са осталим људима и анђелима. ■

Милић Марковић, јереј

СРПСКА СРЕДЊЕВЕКОВНА СКУЛПТУРА СА ОСВРТОМ НА СТУДЕНИЧКИ МОДЕЛ

Важност наше средњевековне скулптуре није само у њеној разноврсности и лепоти. Она је и у њеној старини

Кад се говори о нашој средњовековној уметности, обично се мисли на црквене грађевине и фреске. Не само да су дворци и градови, којих је било до хиљаду, једва коме поближе познати, него ни наша средњевековна скулптура није дубље проучена. Код нас се скулптури поодавно обраћа мала пажња. С резервисаним ставом је почела црква, и тај став, који је из века у век био одлучнији, постепено је прихватио цео свет, - створило се уверење да наше црквене грађевине могу бити украсене само сликама. У средњем веку, међутим, није тако било. Готово све наше главне цркве подигнуте између 9. и 15. века украсене су поред слика и скулптурама. Истина је да те скулптуре немају облик издвојених статуа и биста, као што се обично данас замишља скулптура. У нашим старим црквама скулптура је подређена архитектури и има изразито декоративан и илустративно-дидактичан карактер, као и тадашње сликарство уосталом. Она је ограничена на портале, прозоре, консоле аркатура, капитеље и базе стубова, на зидане иконостасе, саркофаге и надгробне плоче. Али друкчије није било ни на Западу. И тамо су главне скулптуре смештене споља, а не унутра у катедралама. Што многе наше цркве више личе на западњачке него на византијске грађевине, то је, често, баш због сличне улоге, распореда, тема и техничког извођења скулпторских радова. Наша средњевековна уметност се разликује од уметности других народа који су стојали под културним утицајем Византије још највише употребом пластичне декорације.

Несумњиво, наша средњевековна скулптура не излази пред нас са оном импозантном множином дела са којом сликарство. Без фресака нема ниједне цркве; без скулпторских радова, има. Чак и кад се урачуна што је поиспропадало и што би се још могло наћи, пластична декорација у нас не изгледа богата у поређењу с пластиком западних народа. Али она није ни онако сиромашна

као што се обично мисли. Један систематски репертоар наше средњевековне скулптуре представљао би изненадење и за оне који познају или верују да познају нашу струту уметност. У нас је очувано више скулптура из средњег века него и у једног народа на југоистоку Европе.

Привлачна је наша скулптура и ширином пластичних замисли. Она је разнолика по функцији, по темама,

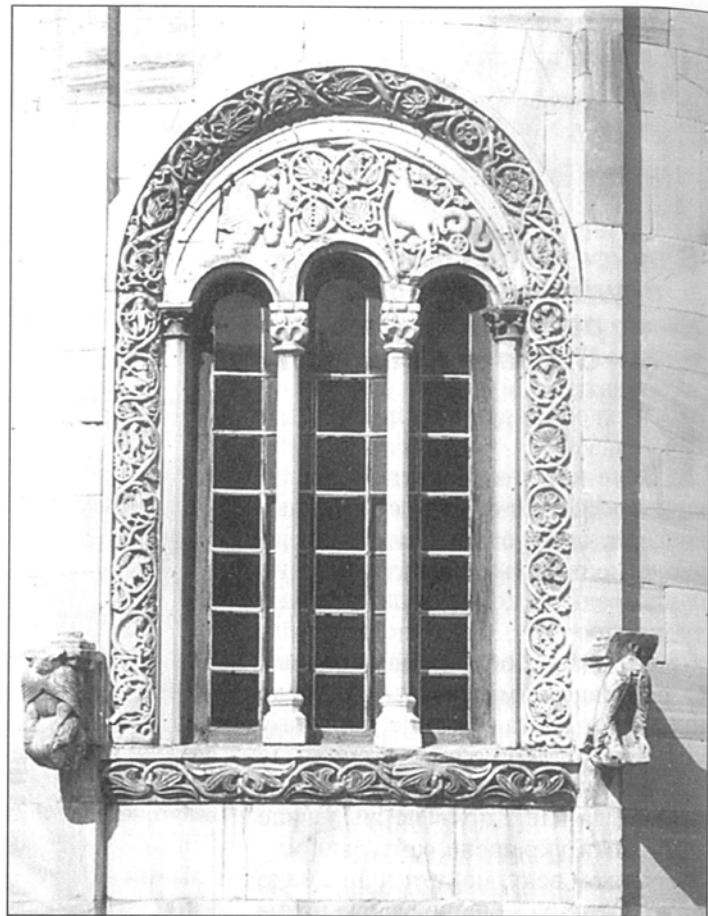

по изради, по стилу. Њени мотиви, који се крећу од једноставне геометријске слике до пуне пластике људских и животињских фигура, исто тако знају имати скроман облик стилизованог орнамента, као и илустровати опсежан циклус верских догађаја. Чак и за њен материјал, који је обично камен и мрамор, има разлога веровати да је био разноврснији него што се данас чини и да је дрво било употребљавано више него што га је дошло до нас. Кад је строго декоративна, она више личи на дрворезбарство него на вајарски посао; али кад је наративног или монументалног карактера, она се зна испети до висине аутентичног пластичног израза. Истина је да се у њој може наћи сиромашних и примитивних клесарских радова, који не превазилазе фолклорно тумачење општих тема у хришћанској уметности. Али је истина да у њој има и праве пластике од велике лепоте - има у њој фигура, глава и композиција у рељефу које су равне делими мајстора светског имена.

Важност наше средњевековне скулптуре није само у њеној разноврсности и лепоти. Она је и у њеној старијини. Готово редовно се губи из вида да наша уметност почиње давно пре појаве великог жупана Немање. Ми се се осиромашујемо за три века не обраћајућиовољно пажње на ону богату и разнолику Приморску школу, која је, од почетка 9. до средине 12. века, у Зети, Захумљу и на јужном Јадранском приморју створила једну од најзанимљивијих скупина дела у нашој уметничкој историји и вековима утицала на уметност у Рашкој. И у тој школи, и у целој нашој уметности уопште, најстарији споменик који се може са сигурношћу датирати јесте једно вајарско дело, - фрагмент једног архитрава који је, судећи по натпису на њему, рађен на прелазу из 8. у 9. век. И један од првих наших уметника који је познат по имениу јесте један каменар; то је неки клесар Браја, који се записао на једном надгробном споменику 12. века.

Скоро сви скулпторски радови Приморске школе нађени су између Бојане и Неретве, на земљишту прве српске краљевине, „краљевине од прва“, у Свачу, Улцињу, Богородици Ратачкој, на Превлаци, у Котору и окolini, на острвима Колочепу и Лопуду, у Стону, на полуострву Пељешчу. Најзападније место до којег је, по данашњем знању, допирала та скулптура, јесте Завала у Захумљу. У Рашкој досад није нађена. Али тоне мора још значити да је онде није било. Петрова црква у Расу, подигнута у првој половини 9. века, Богородичина црква у Затону на Лиму и још неидентификована црква у Дренови код Пријепоља, које потичу из 9-11. века, припадају, по архитектури, Приморској школи и могле су бити украсене пластичном декорацијом. Ни друге цркве, не само ове, из тога доба, нису откопаване.

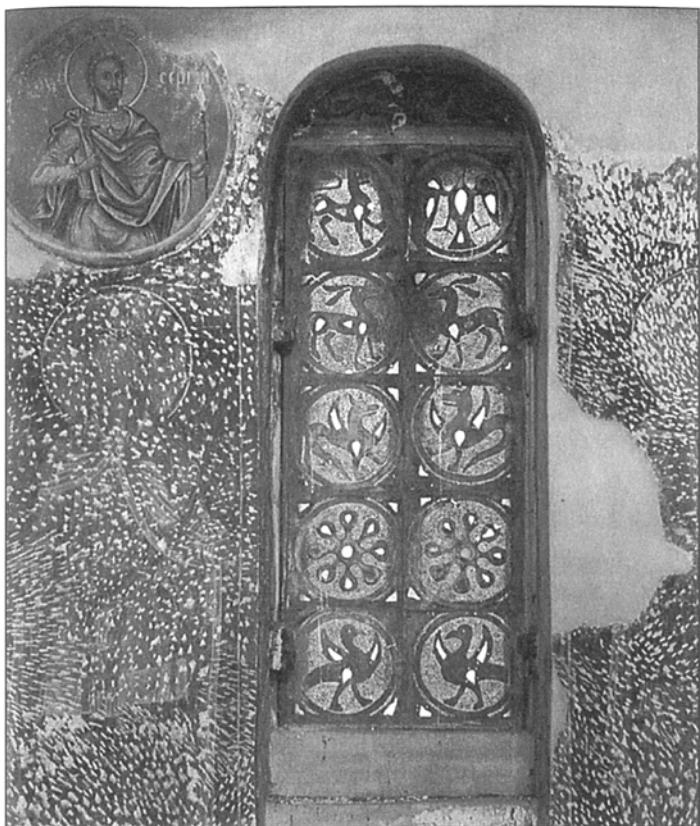
Та прва наша пластика, рађена између 9. и 12. века, служила је скоро искључиво као украс допрзорника, довратника и црквеног намештаја и била је изразито декоративна, врло плитког рељефа, могло би се рећи дводимензионална. Највише је употребљавала геометријске мотиве, нарочито преплет у облику троцлане траке, - троцлана трака је од главних њених обележја, по коме се најсигурије врши њено датирање. Стилизоване животињске фигуре и птице једино оживљују ту строгу, мирну, скоро укочену пластику, која је и стилски и технички истоветна са тадашњом пластиком у северном Јадранском приморју и у горњој Италији; њена вредност није толико у инвенцији, колико у занатском искуству и вештини њених уметника. Људска фигура се појављује

у другој половини 11. века. У близини престонице краљева Михаила и Бодина, - једном селу код Скадра - нађена је камена плоча на којој је приказано како једна жена, у пратњи арханђела Михаила, прилази Христу који је благосиља. Ако би збила био из овог доба, тај би рељеф, са фреском у цркви св. Михаила у Стону, био у нашој уметности најстарија донаторска вотивна композиција.

Друга епоха у историји српске скулптуре настаје од средине 12. века. Јавља се нова, Рашка школа, која је, свакако, наставак Приморске школе - њени уметници су, канда, такође били већином из Приморја. Та нова пластика је изразито романског стила. И она је подређена архитектури, али се не исцрпује у плиткој орнаменталној декорацији и не своди се на геометријски вез у камену. Она се не реже, него се клеше, њени рељефи су високи, облици пуни, светлост и сенке богато расуте - та пластика се даје у простору, она је тродимензионална. Геометријски мотиви, некад главни, сад су споредни; прво место заузимају људске фигуре у целом расту, људске главе, звери, стабљике, и лишће - скулптура се приближује природи и животу, постаје реалистичка. Њено скретање ка животу види се и по наборима на драперијама, који су живи и природни, и по бојадисању људских фигура, у којих се очи обележавају оловом. Чак и кад су њени мотиви изразито монументални, они су чешће бильни него геометријски и ближи су свом изгледу у природи него транспоновању у уметности, а људске фигуре и звериње, чак и кад су фантастични, имају изглед реалних бића с природним покретом. Циљеви те пластике се не исцрпују реализмом, приближавањем природи и животу, слободом. Те животињске и људске фигуре на порталима, зидовима, стубовима, црквеном намештају, - ти лавови, јагањци, сирене, грифони, кентаури, и ти апостоли и анђели, верски догађаји

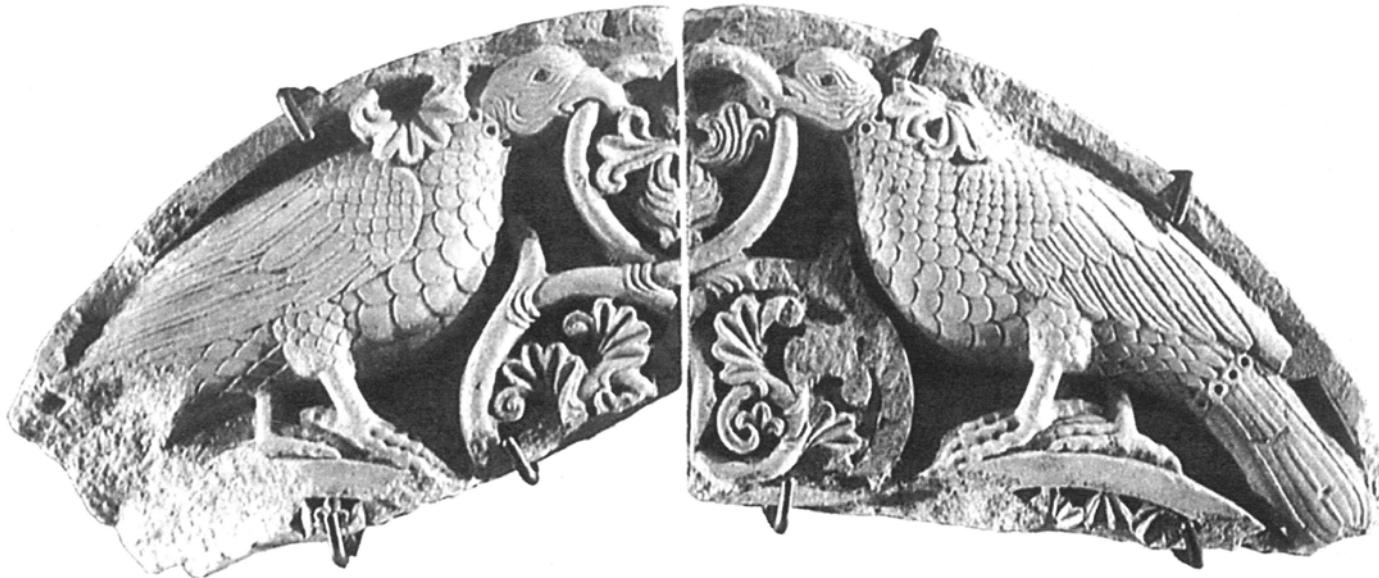

ји, нису ту само ради тога да украсе површину једног зида, ни да оживе равнодушност и хладноћу камена. Као и свуд у свету, романска скулптура је у нас пуна верских идеја, симбола, алузија. Она превазилази визуелну сензацију; она поучава. И уколико више поучава, утолико заузима више места и добива већи значај на једној црквеној грађевини: излазећи из улоге китњастог оквира, она испуњава простране тимпане врата и прозора, осва-

облику лозице и бршљановог листа. При откопавању Богородичине цркве код Куршумлије откривен је само мали позлаћени Богородичин рељеф у стеатиту. Од пластике оних „мраморника“, о којима се прича да су радили у Жичи, нијестало ни комада. Још увек остаје да се истражује шта је рађено на скулптури у доба Стефана Првовенчанога у цркви Св. Арханђела на Превлаци и Богородичној цркви на Мљету. У Милешеви, само један оштећени лав, који се повлачи по манастирском дворишту, сведочи о негдашњем раскошном порталу. Добро је очувана једино скулптура Богородичине цркве у Студеници.

Скулптура Богородичине цркве у Студеници рађена је између 1190. и 1196. године. То су прва дела романског стила у Србији, али су занавек остала ненадмашна по савршенству рада. Главна пажња је обраћена западном порталу. Богородица са два арханђела у високом, бојадисаном рељефу у тимпану, композиције инспирисане Апокалипсисом на архиволти, Христос, апостоли и бильни орнаменти на довратницима и горњем прагу, покazuју тако добро скројену целину, тако мајсторску обраду детаља, тако аутентично осећање материје и праве, чисте пластике, да нема сумње да су пред нама дела светске вредности. Велика пажња је обраћена и парадном прозору на олтарској апсиди. Топло и меко рађене руке у фигурама монаха поред прозора, природни ставови тих фигура, једноставни набори на њиховим драперијама и живи покрети животињских и људских фигура на прозорском оквиру, а више свега пропорције, ред, чистота и мирна хармонија целог дела чине тај прозор ненадмашним у српској средњевековној уметности, лепшим и од трифоре у Дечанима, и од трифоре у Котору. И консоле аркатура, дате у облику људских и животињских глава, реализују најчистије пластичне мисли вајара с дугом традицијом и добрым занатом. Нису те скулптуре у Студеници ни толико многобројне колико су лепе.

ја капитеље и базе стубова, заузима консоле лучног фриза на фасадама - као и сликарство тога доба, она није само декоративно-дидактична, већ и монументална.

До нас је дошао само мали део наше романске скулптуре из првог њеног периода, који обухвата 12. и 13. век. Ми не знамо скоро ништа о пластици у цркви Св. Ђорђа у Расу, у чијим рушевинама је нађен фрагмент велике мраморне архиволте с пластичним орнаментима у

Као и наше фреске тога доба, оне, иако прилагођене декоративној функцији која им је намењена, имају сва обележја сублимне и монументалне уметности. Њихова је врлина мера. То је таква равнотежа мисли и осећања, таква уздржаност у изразу, такво разумевање тактилних вредности вајарског дела, какво се може наћи само код великих мајстора. У то време нема лепших ни важнијих скулптура на Балкану. ■

Милан Кашанин

ХРИСТОЛОГИЈА ЈОВАНОВОГ ЕВАНЂЕЉА

(наставак)

Ипостас Бога Логоса постала је начин постојања тварне човечанске природе. Две природе су се сјединиле у једну сложену Ипостас Сина Божијег и тако сачувале своје битне разлике.⁹⁸ Православно учење истиче да је кроз оваплоћење човек постао истинским човеком јер једино истински човечан може бити само ако власници изгубљену заједницу са Богом.⁹⁹ Као што када говоримо о Богу, кажемо да је суштина једна или су три ипостаси, тако када говоримо о Христу кажемо да су суштине две или је ипостас једна. То значи да је један исти Логос и пре оваплоћења и после оваплоћења, због чега ми и исповедамо да је Христос Богочовек, дакле једна Ипостас. Та ипостас Логоса је раније била праста а сада постаје сложена из двеју природа Божанске и човечанске. Поставши сложена, та Ипостас не допушта ни једној од природа да буду безипостасне нити она бива понекад Ипостас једне а понекад друге природе већ је увек Ипостас обеју природу нераздельиво и неразлучно.¹⁰⁰ Другим речима, ту је дошло до уипостасирања човечанске природе у Ипостас Бога Логоса. То наравно никако не значи да Христос постаје нека нова врста. Не постоји *врсна Hристија*, јер је Исус Христос један, јединствен, једини, непоновљиви и стварни (Јн 19,5; 7,46).¹⁰¹

Поставши човек и узевши тело на себе, Господ ничим није умањио себе као Бога, јер облачењем тела Он није смањио себе, него је обожио тело и учинио га бесмртним. Христос је тако савршени Бог и савршени човек и та два савршенства признају се Христу због пуноће бића, да ово двоје буде један и исти по свему савршени Бог и човек.¹⁰² Из-

раз Син човечији који такође употребљава апостол Јован (Јн 5,27), изражава исто тако јединство Бога и човека односно реалност оваплоћења, поготову ако се има на уму да се овај израз првенствено употребљава у смислу Бога који ће судити свету и човеку.¹⁰³

Стварност оваплоћења еванђелист Јован потврђује даљим казивањем (Логос постаде тијело) и *настани се међу нама*, а то значи: Ипостас Бога Логоса постаде ипостас тела човек постаде Бог без измене, Бог постаде човек без измене те се тако и могао настанити међу нама. Еванђелист употребљава израз *настани се* (кога је јеврејски еквивалент Scachen) нимало случајно. Овај израз се употребљавао да означи јављање Јахвеа у Скинији која је била праобраз Господа Исуса Христа. Присуство Божије у тим јављањима било је видљиво са једне стране, а са друге било је скривено (2Мој 33,7-11; 4Мој 14,10). Имајући ово на уму, апостол је желео да каже како су се у Старом Завету Бог и његова Сцхецинах откривали у Скинији, а сада се исти Он открива нама у телу.¹⁰⁴ Улогу коју је у Старом Завету имала Скинија сада има наше тело. Иста она Личност Сина Божијег на небу, сада је присутна на земљи, не неко привидно нестварно тело, већ тело као и ово наше. Зато се и Логос могао настанити међу нама, и то не привремено, већ за свагда, у смислу сталног пребивања као што је о томе пророковано у Старом Завету (Јез 37,27; 43,9).¹⁰⁵ Ако тело Христово није тело, онда ни Христос није Бог, јер ако би прихватили да је тело привићење онда зашто не би прихватили и да је Божанство Христово привићење.¹⁰⁶ Ако је тело лажно, лажно је читаво дело Христово, лажна

је смрт Његова, па тиме и васкрсење Његово. А ако би прихватили све то, онда би морали себе препознати, и то у негативном светлу, у речима еванђелисте Јована (1 Јн 4,2). Овде се не ради само о порицању новозаветне реалности (Јн 6,53-54; 3,56-58), већ и о порицању старозаветних пророштава која говоре о оваплоћењу Месије (Ис 7,14; 9,6; 11,1-2; Јез 37,27; 43,9 итд.). Израз *међу нама* односи се на сву Цркву (као заједницу јер се употребљава множина *међу нама*), са свим њеним члановима и за сва времена. Црква као тело Христово постоји од момента оваплоћења Бога Логоса и његовог настањивања међу нама. Од тог момента, свима који га примише (Јн 1,12), глава је Христос који с њима остаје у све дане до свршетка века.¹⁰⁷ Смисао оваплоћења најјезгровитије је изразио свети Атанасије Велики у речима: *Бог је иосијао човек да би човек иосијао Бог у Њему*. Односно, по Григорију Богослову: да би нас пошто смо отпали од добробића опет вратио добробић.¹⁰⁸ А да оваплоћење има смисла само ако је Христос узео целокупну људску природу, опет потврђује свети Григорије Богослов у речима: *ишио није ипреузето није ни исцељено, а ишио је иприсаједињено Богу и то је спасено*.¹⁰⁹ Дакле, израз Логос (Реч) овде има првенствено сотиролошко значење јер је оваплоћењем премошћена провалија између Бога и света.¹¹⁰ Разлог оваплоћења по еванђелисти Јовану јесте љубав Божија (Јн 3,16). Бог постаје човек и дао се нама у Цркви као вечна Истина и Мудрост и Живот само из Љубави, јер је Сам по природи Љубав и јер је вечни човекољубац.¹¹¹ Та љубав узрок је и крсне смрти (Јн 3,16). Љубав је отуда потребно пројавити у животу сваког човека (Јн 13,1-20; 13,35) и то

као начин живота (Јн 14,15; 14,23), као однос према човеку (Јн 13,34). Немати љубав значи бити на путу смрти (Јн 8,42-44).¹¹²

Еванђелист се не задовољава речима, већ наставља да продубљује тему и каже: *и видјесмо славу његову, славу као Јединороднога од Оца.* Употребом закључујућег везника и еванђелист жели да истакне: сада и овде, у овом свету *видели смо славу Јединороднога од Оца.*

Питање које се прво поставља после ове констатације гласи: о каквом гледању је овде реч? Одговор нам даје употреба глагола видјесмо (*εθεασαμεθα*) у аористу. Тај глагол се искључиво употребљава за ознаку стварног, реалног, искруственог и истинитог доживљаја који је постигнут помоћу искруственог гледања физичким очима (Јн 1,32; 1,38; 4,35; 6,5; 8,10; 11,45).¹¹³ Значи, није у питању никакво пасивно посматрање, већ је реч о могућности сагледавања оваплоћеног Логоса од стране људи у овом тварном свету. Пре оваплоћења људи нису могли да виде Логоса, по оваплоћењу то бива сасвим могуће, јер је Логос постао видљив у телу. Логос долази у оном обличју у којем су људи могли да га виде, а не како је он могао да дође. Овим речима еванђелист је желео и да каже да Он, а и остали апостоли, као и савременици Христови, нису само слушали о Господу Исусу Христу већ су били очевидци његови, видели су га и опипали сопственим рукама (Јн 3,11; 15,27; 1Јн 1,1), посведочивши тако историчност искупитељског дела Христовог.

Виђење и то виђење славе Божије, представља за Јована суштински део човековог живота, јер је непосредно повезано са смислом и циљем човековог живота, његовим обожењем а преко човека и са обожењем читаве твари. Реч слава (*δόξα*; јевр. *kabod*) има више значења у Светом Писму. У Старом Завету слава се често доводи у везу са именом Божијим и означава се за изражавање присуства Божијег у свету, Божије јављање и откривање свету (2Мој 3,3-10; 19,18-20; 24,15-17; 25,21-22; 1Цар 8,10; Ис 6,1-5; Пс 132,8; Јез 9,3). Больје речено, Јован поистовећује Личност Исуса Христа са Логосом Божијим који се јављао у Старом Завету, а Његову славу са славом Јахвеа (Јн 12,41 у односу на Ис 6). Вечна слава Сина Божијег је иста она слава која је у Старом Завету обасјала Мојсија на

Синају¹¹⁴. У Новом Завету слава се користи за описивање Божије чести, величанства и искључиво се доводи у везу са личношћу Исуса Христа на коме је у својој пуноћи присутна (Јн 12,41; Откр 21,23 и тд.).¹¹⁵ По апостолу Јовану, оно што се о Богу може познати и видети, јесте слава оваплоћеног, пострадалог, ваксрслог, вазнесеног, и прослављеног Бога Логоса.¹¹⁶ Ту славу видели су пастири приликом рођења Христовог, апостоли приликом преображења Господњег, Савле на путу за Дамаск.

Међутим, еванђелист каже: *славу његову?* Најприхватљивије је рећи да је овде реч о Богочовечанској

слави оваплоћеног Бога Логоса, јер је Он носилац славе Божије коју је имао пре него је свет настао (Јн 17,5) *јер Логос бјеше у почетку у Бога* (Јн 1,1). Логос се славе коју је имао код Оца пре оваплоћења не одриче, већ та слава чини основу за славу његове човечанске природе. Христос је *Господ Славе*, како као Син Божији, тако и као Син Човечији. При чему Јован говори о прослављењу тела - плоти *Господова славе*. После Логосовог оваплоћења човеково тело удостојило се веће славе од оне коју је имао праотац Адам пре пада.

Своју славу Христос није држао скривену већ ју је објавио за време

свог земаљског живота. Чуда која Христос чини откривају свакако Христову Божанску природу али сва она првенствено откривају Његову Богочовечанску славу (Јн 2,11; 11,4; 12,23; 17,1; 17,5).¹¹⁷ Субјект свих чуда је Богочовек Исус Христос који доноси спасење човеку и који је Сам Спаситељ. Чуда која Христос чини израз су његовог месијанства и знаци преко којих је Он показао славу Божију.¹¹⁸ Ту славу показао је као једини из Божијег Бића рођени и зато и благовести еванђелист када каже: *видесмо његову славу као Јединородноћа.*¹¹⁹ Прилог ωζ - као, у Новом Завету се обично употребљава за означавање начина и поређења. Међутим, по мишљењу светог Јована Златоустог тај прилог овде означава потврду и манифестију. Дакле, Јован нам каже да смо видели такву славу коју је Логос имао као Син Божији и која је неупоредиво већа од славе коју имају други *синови Божији*. Да би то још више истакао, еванђелист назива Бога Сина *Јединородним-Јединородни Син* (Јн 1,18; 3,16; 3,18). Интересантно је да једино Јован употребљава овај израз. Шта под њим он подразумева? Овим изразом Јован првенствено изражава различитост Синовљеве Ипостаси од Очеве Ипостаси, али и начин њиховог живота, јединствену међусобну љубав. Односно, апостол Јован сведочи да Бог Отац има само једног љубљеног Сина, јединственог по љубави и да се тај Син оваплотио, да другога Сина осим Њега нема и да смо само Његову славу видели.¹²⁰ Реч је о виђењу славе коју је Јединородни имао од Оца пре него што је свет постао (Јн 17,5). Предлог *тара* - од, употребљен је са генитивом за ознаку лица. Када се овај предлог доведе у везу са изразом Јединородни и Отац онда ово место тумачимо у смислу да се Син рађа од Бога из Очеве суштине на јединствен начин. Овим нам еванђелист Јован открива да је Бог Отац извор Богу Сину и да Логос није твар већ род Очев, односно нетварни Бог.¹²¹

Гледање славе Божије од стране људи плод је дубоке и истинске вере тих људи у Богочовечанску личност Христову, као и њиховог заједништва са Њим (Јн 11,40; 1,12; 2,23; 3,18; 2,11; 3,15; 16,18; 4,39; 7,5; 7,31; 7,38). Плодови такве вере су огромни (Јн 14,13; 1,12; 12,32).

Врхунац гледања славе Божије је постигнут у Богочовечанској Личности Исуса Христа, или у Цр-

кви као Богочовечанском телу Његовом. Плод гледања славе Божије је вечно заједништво са Богом а са мим тим и вечни живот са Богом и у Богу, односно нови Богочовечански живот.

Настављајући сведочење о оваплоћеном Богу Логосу Апостол Јован завршава четрнаести стих речима: *Пун благодати и истине.*

Са овим у вези пред нас се поставља неколико питања. Прво је: шта еванђелист мисли када каже *Пун благодати и истине*?

Највероватније је да се реч πληρής - пун односи на оваплоћеног Бога Логоса и да се за њега каже да је пун благодати и истине. Тиме је еванђелист желео да каже да се све-

цели Бог оваплотио, да су Га васце-лог видели и да је Цркви откривено да човек истински постаје човек само кроз благодат Божију. На тај начин човек се освећује у истини (Јн 17,17; 17,19) и постаје нова твар, храм Духа Светога - бог по благодати.

Друго питање које заслужује посебну пажњу јесте на шта еванђелист мисли када каже *благодати - χάρις* Та реч истовремено означава и чињење доброг дела и резултат тог чињења. У Старом Завету благодат означава обећање и наду коју даје Бог и која изазива радост код људи. У Новом Завету под благодату се подразумева нови домострој спасења и реално стање које је на-

ступило доласком Иисуса Христа¹²². Зато су у Старом Завету људи под Законом а у Новом завету под благодаћу (Јн 1,17; Рм 6,14). Реч χάρις изражава љубав Божију према човеку и свету и Његово снисхођење. Изражава и енергије Божије и ону силу коју Бог излива на људе ради њиховог препораћања, спасења, очишћења од греха. Благодаћу се премошћује јаз између нетварног Бога и тварног света. Благодат обухвата сва добра дата човеку ради спасења, при чему су та духовна добра кадра да духовно умртвљено човечанство поврате у живот.¹²³

Еванђелист Јован израз благодат користи у значењу које даје Стари и Нови Завет. Дакле, у смислу спасоносног обећања Божијег које се остварује у доласку и оваплоћењу Сина Божијег (Јн 3,16; 1Јн 4,9). Само у Јовановом Прологу (Јн 1,14,16) реч благодат се употребљава у богословском смислу.¹²⁴

Благодат увек означава дар који се прима без обзира на заслуге, дакле неусловљени дар Божији. То су сва добра дата људима ради спасења.¹²⁵ Зато еванђелист поистовећује благодат са љубављу Христовом. То је чиста љубав без икаквог недостатка, са свим својим благодатним даровима, а првенствено даром жи-

вота као последицом заједнице са Оцем и Сином у Светом Духу до које благодат доводи (Јн 5,26; 6,33; 17,2). Можемо говорити о двоспирском сједињењу човека са Богом. Прво је Ипостасно - оваплоћење Бога Логоса, а друго је благодатно -

обожење човека које се огледа као црквена и евхаристијска стварност у којој човек постаје нова твар, обожен, вечен и бесмртан. ■

(наставиће се)

Рајко Стефановић, Ђакон

НАПОМЕНЕ

- 98 Свети Јован Дамаскин, *Тачно изложение православне вере*, Никшић 1997, стр. 111.
- 99 Џон Мајендорф, *Византијско богословље*, Крагујевац 1989, стр. 95.
- 100 Свети Јован Дамаскин, *Тачно изложение православне вере*, Никшић 1997, стр. 114.
- 101 Питање како је до тог јединства у једној Личности дошло за нас остаје тајна која се заснива на несхватљивој разлици и идентичности природе и личности. О свему овоме више види: Владимир Лоски, *Мистична теологија Источне Цркве*, Вршац 1995, стр. 93-105.
- 102 Др Јустин Поповић, *Догматика Православне Цркве II*, Београд 1980, стр. 109.
- 103 *Biblijska teologija Staroga i novoga zavjeta*, (група аутора), Загреб 1980., стр. 446.
- 104 Н. Глубоковски?, *Богът Слово*, София 1929., стр. 144.
- 105 А.П. Лопухин, *Толковая Библия (Евангелие отъ Иоанна)*, том IX, Петербургъ, 1904-1913, стр. 317.
- 106 Др Мирко Томасовић, *Бог Логос*, Београд 2000, стр. 293.
- 107 Н. Глубоковски?, *Богът Слово*, София 1929., стр. 144.
- 108 Наведено по: Др. Мирко Томасовић, *Бог Логос*, Београд 2000, стр. 309.
- 109 Наведено по: Георгије Флоровски, *О смрти на христу*, Технолошки Погледи 1-3, 1990., стр. 69.
- 110 *Biblijska teologija Staroga i novoga zavjeta*, (група аутора), Загреб 1980., стр. 448.
- 111 Еп. Атанасије (Јевтић), *Трајање за Христом*, Београд 1993, стр. 34.
- 112 *Biblijska teologija Staroga i novoga zavjeta*, (група аутора), Загреб 1980., стр. 449.
- 113 Др. Мирко Томасовић, *Бог Логос*, Београд 2000, стр. 332.
- 114 Н. Глубоковски?, *Богът Слово*, София 1929., стр. 144-145.
- 115 *Biblijska teologija Staroga i novoga zavjeta*, (група аутора) Загреб 1980., стр. 452.
- Интересантно је напоменути да еванђелист Јован помиње празнике, посебно празник Сеница (Јн 7,2; у вези са чудима које Христос чини као Бог Јн 7,8,9) јер је празник за Јевреје био знак трајне и обновљене присутности Божије у народу његовом (Ис 4,5-6; Зах 14,16-21).
- 116 Др Мирко Томасовић, *Бог Логос*, Београд 2000, стр. 343.
- 117 У Еванђељу по Јовану чуда нису доказ Божанства Христовог већ она показују да је Исус сједињен са Оцем и да је заиста Божији посланик. О овоме види: *Albin Skrinjar, Teologija sv. Ivana*, Zagreb 1975, стр. 112.
- 118 А.П. Лопухин, *Толковая Библия (Евангелие отъ Иоанна)*, том IX, Петербургъ, 1904-1913, стр. 317.
- 119 Др Емилијан Чарнић, *Тумачења Еванђеља по Јовану*, Крагујевац 1986., стр. 13.
- 120 Др Мирко Томасовић, *Бог Логос*, Београд 2000, стр. 340.
- 121 Н. Глубоковски?, *Богът Слово*, София 1929., стр. 145.
- 122 Исто
- 123 Др Емилијан Чарнић, *Тумачења Еванђеља по Јовану*, Крагујевац 1986., стр. 14.
- 124 Др Мирко Томасовић, *Бог Логос*, Београд 2000, стр. 355.
- 125 Отац Јустин Поповић, *Тумачење Светој Еванђеља по Јовану*, Београд 1989, стр. 18.

Краљ Урош I - Печат на њовељи
Богородичином манастиру у
Бисићици, аверс

Печат крања Владислава - Повеља
Дубровнику, око 1240.

Св. Стјепан архијакон - Печат на
њовељи краља Уроша I Богородичином
манасији у Бисићици, реверс

СРЕДЊЕВЕКОВНИ СРПСКИ ПЕЧАТИ

Од многоbroјних врста српске средњевековне уметности, која нам је оставила толико дивних споменика неимарства и сликарства, можда је најмање остало од производа тзв. примењене уметности, од уметнички изражених идеја и ликова утиснутих на предметима који су били намењени свакодневним животним потребама. Мало се сачувало, јер нежна мајолика и танко стакло може да одоли столећима само у непомућеном миру гробница или у витринама музеја и краљевских палата; јер су се сребрни канделабри и златни пехари лако претварали у дукате за плаћање харача; јер је богато извезена српска свила и кадифа могла да послужи за украс турских харема. То што су раванички калуђери успели да пренесу у Срем заједно са моштима кнеза Лазара његову свилену црвенкасту хаљину са зеленим шарама, хералдичким лавовима, чапљама и вегетабилним орнаментом; што су фрушкогорске и атонске ризнице могле да сачувају по који примерак пластички израђених крстова, корица на јеванђељима, укraшених драгоценним емаљом, и кадионица, чипкасто орнаментисаних златном и сребрном жицом - то су ретки примерци, који тек по поређењу са траговима старе традиције у раду садашњих представника уметничког заната дају материјал за реконструкцију не-

кадашње сјајне периде у овој врсти српске уметности. Релативно, још најбоље очувану грану српске примене уметности из средњег века представљају печати.

Печат у првом реду мора да служи практичној сврси: за доказ веродостојности једног списка. Печати су служили, и служе, за потврђење владајачких указа и повеља, судских и других, званичних и приватних, аката и за очување тајне званичног и приватног дописивања. Печат је, обично, уживао веће поверење од потписа који је лакше могао бити фалсификован; каткада је уопште замењивао потпис, нарочито онда кад и међу владарима писменост није била расирена, а имао

је и то преимућство што је потврђивао веродостојност акта и за оног ко није знао да га прочита. У средњевековној Србији, према 62. чл. Душановог Закона, осим велике властеле сви су се остали људи позивали на суд само показивањем пеџата.

Употреба печата позната је већ у врло великој давнини. У Египту, у Вавилонији и Асирији и у старој Персији прављени су печати од разнобојног тврдог камена у облику малих цилиндара, буба, итд., на којима су се изрезивали знакови власника печата. Библија често говори о употреби печата. Са Истока печат су позајмili Грци, а од ових Римљани, који су га, обично, правили на прстену. Од Римљана преузели су обичај печаћења варвари, код којих се употреба печата нарочито раширила, због слабе писмености владара и њихових достојанственика, који су често изостављали потпис и задовољавали се само печаћењем повеља. Тада се највише уводе печати који су прилепљени на повељу или су привезани за њу помоћу гајтана. До 8. века печат је већином био једностран, у 10. столећу потискује га двострани печат. У 12. веку употреба печата постала је општом по цејлу Европи.

Нарочити правни значај печата захтевао је према њему нарочиту

Печат на њовељи краља Милутина
хиландарском Пирчу (реверс), око 1316.

пажњу. Код Римљана и код Германа био је обичај да се по смрти једног владара заједно с њим у гробници стави његов печат, да се не би нико други могао њим послужити. У доцније време, у неким државама постојала је нарочита дужност чувара краљевског печата, који је, каткада, носио печат обешен на ланцу око врата. Стављање печата на повељу вршило се у нарочитим свечаним околностима. Према важности акта и према угледности адресата којем се спремало владаљачко писмо, употребљавали су се печати различите величине и материјала. Тако, у већини држава постоји велики, средњи и мали државни печат; код разних средњевековних владара постојали су воштани и метални печати; у Византији је била установљена табела према којој су се морали стављати печати на писма разним владарима, према њиховом угледу. У 10. веку, на писма римском папи стављала се златна була у вредности једног солида, а Емиру ел-Омра - була од четири солида. Због тог правног значаја печата, његово је проучавање постало предметом нарочите помоћне историјске науке, сфрагистике (од грчке речи сфрагис - печат), која стоји у најужој вези с дипломатиком, науком која проучава исправе, дипломе. Поред тога сфрагистика стоји у тесној вези с хералдиком, науком о грбовима, који су често постали од емблема на печатима, и - у техничком погледу - с нумизматиком, а има врло важан значај уопште за историју, јер не само да помаже одређивању веродостојности и хронологије најпоузданijих историјских извора, већ, често пута, карактерише државноправне претензије разних владара и углед њихових кореспондената.

Печат на повељи краља Милутина хиландарском Пиреју (аверс), око 1316.

Печат краља Драгутина на Јовељи Хиландару (аверс)

Као засебна наука сфрагистика постоји од 1709. године, кад ју је основао Jox. Mih. Хејнекциј. Име јој је дао Jox. Хејман, после којег су сфрагистику развијали Геркен, Гатерер, Ледебур, kn. Хоенлое-Валденберг и др. О византијским печатима постоји чуvenо истраживање Шлумбержеа, за бугарску сфрагистику највише је урадио Мушмов. У српској науци постоји књига A. Ивића о старим српским печатима и грбовима, издана 1910, и неколико мањих прилога од Рајића, Аврамовића, Шафарика, Мајкова, Љубића, Талоција, Јиречека, Станојевића, Соловјева, J. Петровића. Међутим, додод не изађе једно потпуно издање свих средњевековних српских печата, не може се много урадити у овој области. Највеће истраживање, Ивићево, ослања се скоро само на печате који се налазе на дубровачким повељама, а не узима у разматрање многобројне печате из светогорских архива. То је било узроком да је Ивић анализирао готово само воштане печате, док најважније, златне буле остале су непрочушене. Сем тога, у свим наведеним делима печати су проучавани било са гледишта дипломатике било у вези с нумизматиком; ретко се о њима говори са гледишта историје уметности, као засебној грани примењене уметности, граверства.

Са техничког гледишта, печати се деле у три групе. У прву групу спадају печати на камену, - удубљене геме - интагли, које су као печати-прстени били особито распрострањени у старом веку код Грка и Римљана. Изрезивање слика на тврdom камену досегло је високо савршенство после Александра Великог, када су се поред удубљене геме, „инталje“, почеле правити геме с испупчаним рељефом - камеје, и када

се ова уметност - „глиптика“ - развила као засебна грана вајарства. Сачувале су се античке геме ванредне уметничке израде. У средњем веку Византија је продужила традицију уметничке глиптике, али на Западу она се скоро потпуно заборавила, јер су се тамо употребљавале или сачуване античке геме, или су прављени врло груби примерци подражавања античким гемама. Тек у 16. столећу родоначелници модерне глиптике Пизано и Донатело поново су је подигли на степен уметности. Нарочито су геме дошли у моду у 18. веку, у доба обнове класицизма, када су се у маси почеле израђивати имитације античких гема у стаклу. У средњевековној Србији ова се врста печата често употребљавала. У Ивићевој збирци наводи се, на пример, лепа гема с летећим орлом на повељи Матије Нинослава Босанског (из 1240), гема Хумског кнеза Андрије са крстом и монограмом (из 1234-1240), гема са орлом на

Печат на Јовељи краља Стефана Дечанског манастиру Хиландару (аверс)

повељи Гргора Вукосалића (од 1418). Биле су у употреби и античке геме с нимфама, с Ледом, с лавовима и др. Ови су печати, углавном, свакда чували значај приватних печата.

Другу врсту печата сачињавају воштани печати, који могу бити утврђени на повељи или обешени о њу на гајтану. Ови, опет, могу бити једнострани и двострани. По облику они су округли или овални, али има и троугласти, квадратних, шестоугаоних, итд. Боја воска одговарала је положају издавача повеље и врсти исправе. Црвени восак употребљавали су владари и они који су добили ту повластицу. Цариградски патријарси служили су се, обично,

црним воском. Српски воштани печати обично су од природног воска; често су угасито-црвени и црвенкасти, али има и жутих, зелених и плавих печата. Сачували су се воштани печати разних српских владара, кнезова, достојанственика напр. великог слуге Оливера на хиландарској повељи, архиепископа, игумана хиландарских, и др. Има ту монограмних печата, грбовних са штитом и без штита, градских, портретних, коњичких и престоних, који пона вљају типове познате у западно-европској сфрагистици.

Највише српских владалачких воштаних печата сачувано је у Дубровачкој архиви. Најтипичнији је од њих двострани велики печат, на чијем је лицу слика краља на престолу, а на полеђини - краља у витешкој опреми на коњу. У погледу овог типа Ивићу је пошло за руком да установи постепену еволуцију уметничких форми аналогно развоју истоврсних печата у Немачкој, Чешкој и Угарској. Док на првим печатима Радослава, Владислава и Милутина налазимо примитиван лик на шематском престолу, на печатима из 15. века појављује се мајсторски израђена, прекрасна и величанствена владалачка особа на раскошном престолу, разрађеном архитектонски и технички по најбољим узорима западно-европске готике. Ипак, Ивић наглашава да ова аналогија са западним печатима у Србији није потпуна, јер се у развоју српског печата јасно показују прекиди и скокови, чији ће се узроци установити тек будућим, опсежнијим испитивањима.

Трећу врсту сачињавају метални печати, златне, сребрне, бронзане и оловне буле, обешене о повељу по

Печат на њовељи цара Душана Иванку Пробишићију (аверс), 1350. г.

моћу гајтана или састављених свилених конаца. У Византији оловне печате могао је употребљавати сваки човек, од цара до најнижег поданника, златне и сребрне - само цареви. У Србији сачувале су се само владалачке буле, и то од већине владара од Немање до пропasti деспотовине. У развоју металног печата могу се наћи извесне аналогије с путевима еволуције српске монете, с којом је була најближе везана у техничком погледу. Ова се веза потпуно објашњава тиме што су матрице за печате правили исти гравери печаторесци који су израђивали и печате за ковање новца. Али поред ове техничке сличности постоји значајна разлика у израђивању печата и новца. Прво, новац се израђује у маси. Калуп за његово ковање брзо се истроши и мора да се често поправља или да се замењује новим. Тиме се ствара извесна индустријализација у израђивању монетних калупа, која води примитивизацији и упрошћавању рада. Нема смисла да се мајstor труди над тачним израђивањем детаља и постизавањем уметничке пластичности, јер ће се то врло брзо избрисати од велике употребе монетног калупа. Друго, новац је врло ситан по својим димензијама, па већ то само чини сметњу за уметничко израђивање његовог калупа. Зато слика на монети у првом реду има симболички значај и, углавном, разрађена је линеарно. Напротив, буле су, релативно, малобројне, по размерама су много веће од монете и, што је главно, долазе на краљевске повеље и писма поред краљевског потписа, па морају да имају репрезентативни значај. Стога се при израђивању краљевског печата нарочито водило рачуна о уметничкој страни по

сла, и зато историја печата показује непрекидан уметнички развој од линеарног цртежа монетарног типа до савршеног пластичног рељефа Пизановог на чувеној медаљи Јована VIII Палеолога која се чува у фијентинском Народном музеју. Тиме историја средњевековне буле залази у развој тадашње пластике уопште, а пошто у то доба није било одређене границе између праве и примењене уметности, јер је радионица златара васпитавања и вајара и неимара и сликарка, то историја српског средњевековног печата представља интерес и за историју српске „праве“ уметности, у првом реду вајарства.

Печат краља Стјепана Дечанског на Милутиновој њовељи Хиландару (аверс)

Са овог гледишта, метални печати у Србији проживели су други развој него ли владалачки воштани печати и очигледно носе на себи утицаје других уметничких традиција. То се види и у форми печата и у избору мотива за слике на булама и у композицији. Сваки „висећи“ печат има, обично, две стране. Археолози и историчари уметности често називају лицем (аверс) ону страну на којој је слика, а ако су слике на обе стране, сматрају као главну ону која је боље сачувана. Оправданија је друга класификација, која се оснива на садржају слика. На лицу мора да буде приказан власник печата. То може да буде слика краља на престолу или његова фигура у целој висини, до појаса или попрсеје. Војводе и кнезови на западу били су на лицу печата представљани на коњу у галопу. Слику власника печата могао је да замени грб његовог рода (тако је, обично, на папским печатима), нека симболичка слика (на пример, на градским печатима слика град-

Печат на њовељи краља Стјепана Дечанског манстиру Хиландару (реверс)

ских зидина), монограм власника печата или цели натпис с ознаком његовог имена и титуле. Типични краљевски западно-европски печат имао је слику краља на престолу с његовом титулом, наведеном у легенди која иде око печата по ободу. У раније време легенда није одвојена цртом од централног поља; доцније, руб с натписом одваја се од слике унутарњим кругом. На леђима (реверс) западноевропски краљевски печати имају обично слику владара на коњу у галопу, коју су они раније, као војводе, имали на лицу печата. Тај тип двостраног западноевропског краљевског печата понавља се на српским воштаним печатима. Међутим, буле, као и мо-

Печат кнеза Лазара на љовељи Хиландару (аверс)

Дететом на реверсу. Али не постоји ниједна српска була с коњичким реверсом западног типа.

Што се тиче лица српских була, његов развој показује неколико карактеристичних фаза које показују утицај различитих традиција, а хронолошки се подударају са правцима политичке оријентације Немањићке Србије. Прва два печата Немањина и један Стефана Првовенчаног с натписима на грчком језику на лицу и са св. Стефаном на полеђини понављају тип византиског чиновничког печата и, очевидно, израђени су у Византији. Од Радослава и Владислава немамо сачуваних була, већ само воштане печате западног типа. Али од Уроша појављују се домаћи метални печати са словенским натписом. Урошева була, сачувана на Владиславовој повељи у Бистрици, са св. Стефаном на полеђини, представља нарочити интерес. Краљ је приказан до појаса

Печат на љовељи цара Душана Иванку Пробишиштевићу (реверс), 1350. г.

нете, стоје под византијским утицајем, непосредним или посредним, преко Бугарске и Млетака. У Византији, на лицу царских печата такође је приказиван владалац, а на печатима других људи наводила се њихова титула и име. На полеђини, пак, увек долази слика небесног покровитеља: Исуса Христа, Богородице, св. арханђела Михаила, неког свешта или крст. Такву полеђину налазимо и на булама разних владара који су стајали у везама с Византijом: Папе су имали на реверсу својих була слику апостола Петра и Павла; Млечићи су се служили сликом Исуса Христа; на бугарским печатима налазимо на реверсу св. арханђела Михаила, св. Димитрија Солунског или св. Јована Рилског; у Русији био је примљен св. Ђорђе. У Србији, најчешће се јављају слике Христа (на печатима чисто византијског типа) и националног свешта-покровитеља, св. првомученика Стефана; из 15. века сачувао се један печат са сликом Богородице с

(као и св. Стефан на полеђини), у свечаном царском оделу с уским рукавима, с раскошним овратником и лором, који се спушта низ тело. На глави је куполаста круна с украсима и с низовима бисера са стране. У десној руци је жезло са звездом на крају (није византијски крст), лева је рука стављена на прса. Лице је владара сасвим младо, с малом брадом и, очевидно, представља његов портрет, који се много разликује од портрета на сопоћанским фрескама. То нам даје право датирати овај печат у прве године Урошеве владе.

Печати Урошевих наследника показују јачу византијску традицију с већим или мањим западним или млетачким утицајем. Једини изузетак на почетку овог доба чини врло занимљив Милутинов печат, израђен нарочитом техником, у облику пљоснатог рељефа, с очевидном тежњом ка стилизацији. Ликови су на обе стране приказани до појаса: на

Печат на љовељи десића Стефана, кнегиње Милице и Вука Лазаревића манастиру Хиландару (аверс)

полеђини Христос на престолу, а на лицу - уместо краљеве слике долази фигура западног епископа, поред које стоји натпис са владаочевим именом и титулом. Ово је јединствени примерак таквог типа српске буле. Очевидно, његова композиција је у вези с познатим типом дубровачких грошева, који имају на лицу св. Влаха у епископском оделу, а на наличју Христа, и који су били врло распорстрањени у Немањићкој Србији. Врло је вероватно да је овај печат израдио за Милутина исти печаторезац Дубровчанин који је правио у то доба и поменуте грошеве.

Остали метални печати 14. века обично понављају византијски тип буле из доба Палеолога: на лицу долази владар у репрезентативном

Печат ћосића Маре Вука Бранковића, са ликовима Грѓура и Лазара на Хиландарској љовељи 1406. г. (аверс)

ставу, у царском орнату, с византијском куполастом круном, у дивитиону, с лором пребаченим преко леве руке која држи „акакију“ у облику свитка, док је у десници крст. Међутим, поред чисто византијског типа са Христом на полећини и с натписом у пољу поред владаљачке слике, на неким се булама види утицај западњачког воштаног печата; натпис се ставља на обод у кругу, - или утицај локалних вајарских традиција, које се показују на стегнутим фигурама краља и св. Стефана, које толико подсећају на романске рељефе линеарног типа. Сви су печати овог типа, обично, добра ситни, и ликови су на њима врло мали, тако да о портретности ових печата не може бити говора. Слике владара на њима су сасвим симболичке, и то је

било разлогом да се често истим печатима служило неколико владара по наследству. У доба краља Стефана Дечанског византијски тип српске буле досеже ванредну финоћу израде уметничког рељефа, како то показује Христова фигура на нашој репродукцији. Овај се тип уз неке варијанте одржао до краја 14. века; последњи пут гавидимо на печатима кнеза Лазара, где као нови елемент долазе орнаменталне гране поред владаљачке фигуре.

После косовске катастрофе у српској сграфистици настаје чудан преокрет. Византијски тип царског репрезентативног печата потпуно ишчезава. Место симболичне владаљачке слике опет се појављују фигуре портретног карактера и јако из-

раженог и, каткада, добра грубог рељефа с јасним траговима западног готског утицаја. Такав је, на пр., печат Маре Бранковиће са синовима Гргуром и Лазаром на лицу и с Богородицом са Христом у нарочју на полећини; такви су печати Стефана Лазаревића с натписом у двоструком ободу и с фигуром владара у западној круни. Окретање према Западу нарочито се истиче у то доба на воштаним печатима, где се често јављају и грбови западног типа. Вероватно, последњу српску булу представља печат деспотице Ангелине са синовима Гргуром и Јованом, која се сачувала на повељи манастиру Св. Павла у Светој Гори (из 1496), а чију слику у бакрорезу је донео Рађић у својој Историји. ■

Владимир Мошин

Печат на њовељи краља Милутина
Карејској ћелији Св. Саве (аверс)

Печат архијескога Саве III на
Милутиновој њовељи
хиландарском Пирѓу

Печат на њовељи краља Милутина
Карејској ћелији Св. Саве (реверс)

Година: XXIV

Број: 4 (143), 2002

Издавач:

Српска православна епархија
шумадијска

Излази:

шест пута годишње

Уређује:

Одбор

Главни и одговорни уредник:

Драгослав Степковић,
protoјереј ставрофор

Заменик главног уредника:

Негослав Јованчевић

Уредништво и администрација:

„Каленић“, 34000 Крагујевац,
Крагујевачког октобра 67

Телефон:

(034) 302-642, 371-150

Каленић

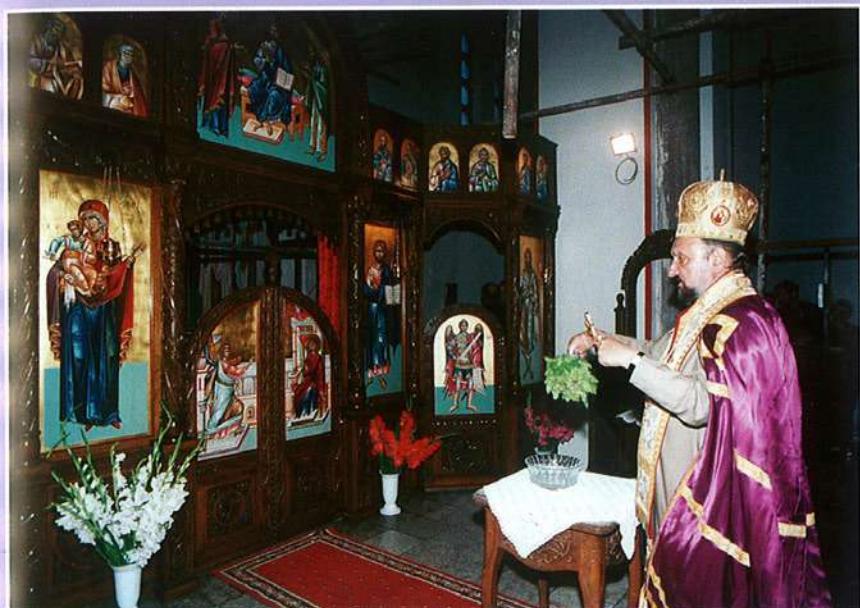
E-mail:
gci.kg@eunet.yu

Тираж:
3700 примерака

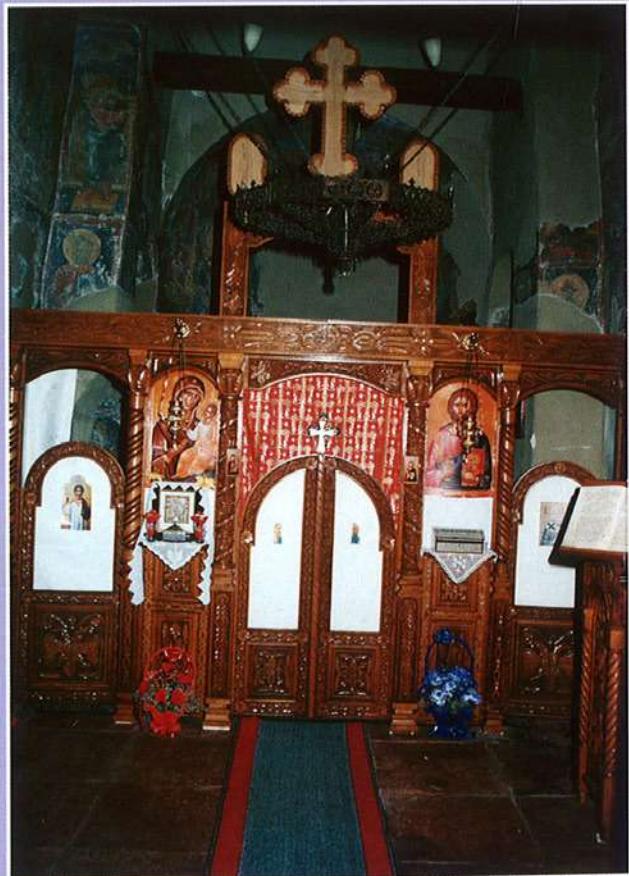
Припрема и штампа:
Графички центар Интерагент,
Крагујевац

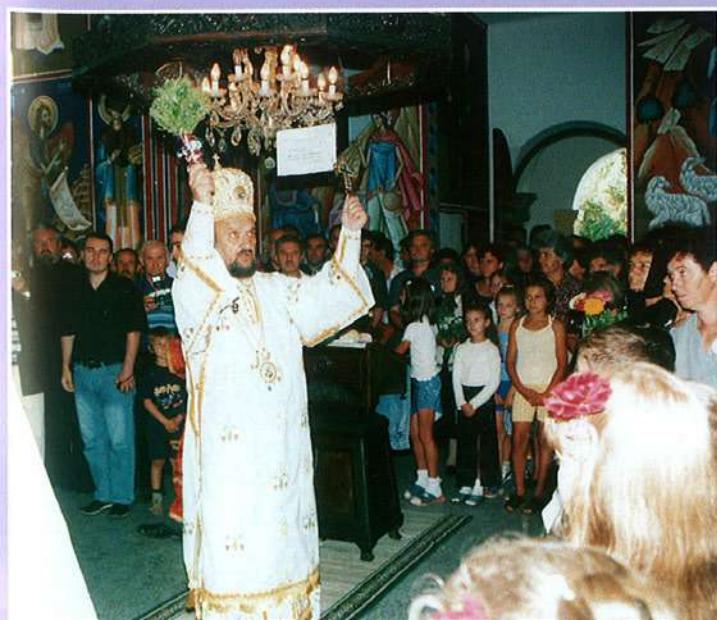
Нова
Петропавловска
црква у
Аранђеловцу

Освећење иконостаса
Светосавске цркве на Аеродрому

Нови иконостас
манастира Јошанице

Освећење живописа
цркве у Секуричу

